

EL CÀNTIR TRENCAT

HEINRICH VON KLEIST

TRADUCCIÓ DE FELIU FORMOSA

Institut del Teatre
Diputació de Barcelona

EL CÀNTIR TRENCAT

HEINRICH VON KLEIST

TRADUCCIÓ DE FELIU FORMOSA

PRESENTACIÓ DE JOSEP MARIA CARANDELL

PRÒLEG DE PAU MONTERDE

Institut del Teatre
Diputació de Barcelona

COL·LECCIÓ POPULAR DE TEATRE CLÀSSIC UNIVERSAL
INSTITUT DEL TEATRE
DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA
Palau Güell
C/ Nou de la Rambla, 3 i 5
08001 Barcelona

Comissió de Publicacions:

Joan-Josep Abellan
Francesc Castells
Jordi Coca
Guillem-Jordi Graells
Jaume Melendres
Josep Montanyès

PRESENTACIÓ

Títol original: DER ZERBROCHENE KRUG
Primera edició: abril 1988
© de la traducció: FELIU FORMOSA, 1988
Propietat d'aquesta edició
(inclòs el disseny de la coberta):
Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona
Realització: L'AVENÇ S.A. Consell de Cent, 278 • 08007-Barcelona

Imprès a: Novoprint, S.A. (Sant Andreu de la Barca)
Dipòsit legal: B. 19.438-1988
ISBN: 84-85905-50-4

Un dels retrets més forts de les famílies burgeses —des de l'aparició d'aquesta classe social— contra els aristòcrates va ser el basat en els abusos sexuals d'aquests en la persona de les dones burgeses. Això va donar lloc al fet que la burgesia valorés molt la virginitat de les seves filles, per tal de mostrar els abusos de tota mena de l'aristocràcia i per tal d'impedir que les noies tinguessin fills bastards que impossibilitaven el matrimoni amb joves de la seva mateixa condició.

Però, en el Romanticisme —passada la Revolució francesa que havia esbandit els privilegis de la noblesa— la virginitat femenina va experimentar una sublimació i espiritualització (com a l'antiga obra del Dant) i es va convertir en símbol de valors més alts que els estrictament corporals i socials. Així, en Kleist, la virginitat ja no significa un valor de canvi que permeti matrimonis d'interès, sinó que ve a significar el nucli més pur de l'amor i de l'anhel de veritat.

Kleist, després d'estudiar les obres de Kant, va arribar a la conclusió esborronadora que la veritat no podia ser assolida per la via intel·lectual. I, com altres romàntics, va descobrir el sentiment com a via alternativa i intuïtiva per arribar a la veritat. D'aquí prové el gran valor concedit a l'amor en la seva obra i en la d'altres romàntics, seguint una llarga tradició platònica.

Tanmateix, l'amor presenta dues vessants: una d'espiritual, com a sentiment pur; l'altra, com a desig del cos. Com a romàntic, Kleist valorava sobretot la primera; però, com a home i com a dramaturg (per al qual l'explosió vital, dionisiaca, es troba en l'arrel del teatre), no podia deixar de valorar el desig carnal.

El jutge Adam representa, magníficament, aquest desig, fins i tot amb la simpatia de l'autor. Gràcies al seu vitalisme —en la millor tradició de la literatura popular carnavalesca—, el drama d'Eva es converteix en gran comèdia festiva i grotesca.

Segons que sembla, Kleist no va arribar a solucionar

mai, en la seva vida, l'oposició entre el plaer eròtic de l'instint i el principi purificador i salvador de l'amor sentimental i espiritual.

Va estimar les dones en la seva corporeïtat, però va morir espiritualitzant l'amor, en una escena terrible, amb dos trets de pistola, per tal d'assolir la «mort d'amor», com Tristany i Isolda, després d'haver passat la nit, castament, amb la dona que va acceptar de suïcidar-se amb ell.

Però Adam no és presentat només com un gran vividor popular. Ell trenca el càntir també en un altre sentit que el de la violació: intenta d'amagar la veritat, converteix l'Eva, la seva víctima, en culpable, i es converteix ell mateix de culpable en innocent, com ja havia fet l'escriptor de la Bíblia en donar la culpa a Eva malgrat tractar-se de la culpa d'Adam.

Si en l'obra de Sòfocles, Èdip busca la veritat fins al final, encara que hagi de descobrir-se ell mateix com a culpable, aquí el jutge Adam defuig la recerca de la veritat —com a anhel fonamental de l'home i la gran obsessió de Kleist—, amagant-la a causa de la seva condició vital i, aquí rau l'element de crítica social, per la seva condició de jutge i sota la protecció de la justícia corrupta.

Adam posseeix la força primària dels instints i, per això, és un personatge alegre, vital i positiu. D'aquí que l'obra sigui una comèdia, una farsa. Però, a causa del seu primitivisme, desconeix l'anhel de l'amor espiritual (que és la força d'Eva), i, per això, la comèdia amaga un drama, un drama burgès. Va ser en altres obres, teatrals o narratives, on Kleist va investigar fins a les darreres conseqüències aquest nus de temes: la puresa, la virginitat, l'amor corporal i espiritual, l'anhel de veritat i la justícia. Però en cap d'ells no va ressonar tan forta l'alegria i tan concentrat el dolor com en aquesta obra simbolitzada per la imatge, plaent i trista, del càntir trencat.

JOSEP MARIA CARANDELL

Es podrien fer diverses lectures d'*El càntir trencat* (o potser caldria parlar de diversos nivells de lectura):

Una primera lectura seria la de l'anècdota, la del jutge que és ell mateix el culpable del delictes que li presenten.

A partir d'aquesta, es podria emfasitzar la interpretació en el fet de la corrupció del jutge, sense posar en qüestió la justícia en si mateixa.

Una tercera lectura, seria la de qüestionar la pròpia justícia (el seu contingut de classe) i, a partir d'aquí, mirar amb nous ulls la corrupció d'Adam. Seria una lectura que apropiaria Adam al jutge Azdak del *Cercle de guix caucasià*.

Una quarta lectura seria la que proposava Sobel¹ al seu muntatge: l'enfrontament d'Apol·lo i Dionís, el procés de Déu i la referència a Kafka. Proposta que podria derivar en dues interpretacions diferenciades (insistent més en l'enfrontament Apol·lo-Dionís o en el procés de Déu).

Em sembla que és possible fer una síntesi o una juxtaposició no contradictòria de la primera, tercera i quarta lectures.

Adam és l'home culpable foragitat del paradís, és l'home pecador que intenta amagar el seu pecat contra l'evidència. És l'home que comet el pecat original i que en queda marcat.

Eva és la dona que incita al pecat, sensual i torbadora i culpable també ella mateixa.

Walter és el funcionari de la Justícia i la representa. És el personatge totpoderós, l'incorruptible.

Llum és la llum, l'instrument de la Justícia per posar en evidència el culpable, l'àngel que expulsa Adam del paradís.

Sobre tot això transcriu unes notes de l'estiu passat, preses arran de la lectura de l'article de Geneviève Brun al número de *Théâtre/public* dedicat a Kleist:

— El que podria semblar una simple farsa es con-

1. Bernard Sobel va muntar l'obra a Gennevilliers el 1984.

verteix en una obra amb aspectes gairebé tràgics sobre la culpabilitat, la llei, la justícia, el pecat i l'opressió per part de l'Estat.

— Adam, el jutge, és l'Home, i, com Adam, porta ja el pecat a sobre. No obstant això, no és l'únic culpable (l'obra no és de «bons i dolents» sinó que els personatges són enormement rics en contradiccions).

— Eva és la Dona, la provocadora, la causa del pecat, disposada a mentir i a ocultar la veritat.

— El conseller Walter (una mena d'*alter-ego* d'Adam) representa el poder de l'Estat, de l'Administració de Justícia. No obstant això, està a punt d'ocultar la culpabilitat d'Adam i consentir una injustícia, per salvar el bon nom de la Justícia.

— Rupert també és culpable per no fiar-se de la dona a qui diu estimar.

— Llum, l'escrient, aparentment el noi llest i bo de l'obra, en realitat és un murri que aspira a ocupar el lloc d'Adam.

L'acció d'*El càntir trencat* passa a Huisum, un poble neerlandès prop d'Utrecht. És el dia 1 de febrer i a fora està nevat. Caldria estudiar:

(a) El valor simbòlic de l'estació de l'any, del temps i de la llum que se'n deriva.

(b) La plàstica dels paisatges nevats de Bruegel i les seves tonalitats lluminoses, els verds i grisos freds del paisatge, els marrons dels vestits, en contrast amb els tons càlids dels interiors (l'Alain² deia avui que un color fred a fora i un de càlid a dintre dóna tot seguit la sensació de tardor o d'hivern). M'agrada sobretot la llum de «Caçadors a la neu», «El cens de Betlem» i de «Paisatge hivernal amb patinadors i trampa per a ocells».

També caldria, en pensar l'escenografia, estudiar la possibilitat d'incloure-hi, integrar-hi alguns dels suports de la il·luminació (pensar en el muntatge de *La senyoreta Júlia* de Bergman).

Stephan Zweig, a *La lucha contra el demonio*, insisteix repetidament en el dimoni que Kleist porta dintre. El tema del dimoni es repeteix també a *El càntir trencat*. És la primera paraula de l'obra, i també hi ha una associació im-

portant en la descripció de la senyora Brígida. Quan la senten, tots arriben a pensar que pot haver estat el diable en persona el culpable d'haver trencat el càntir. El tema de Satanàs, de l'àngel caigut, doncs, és present a l'obra i a la vida de Kleist.

Christa Wolf, parlant de Kleist a la seva novel·la: «Com podrà curar-se algú que infringeix la llei en lloc de sotmetre's a ella? En lloc d'envilir-se acatant una llei absurda i caduca.

Res de jutges, res de jutges.»

L'obsessió de Kleist per la culpa, per la llei i la necessitat de complir-la i per la vilesa de complir una llei absurda. Aquesta obsessió es traspassa a Adam, el jutge i culpable al mateix temps, defensor obligat de la llei i alhora infractor de la llei. I a Walter, obsessionat per fer complir la llei en els seus aspectes formals, però comprenent (i enviant?) l'aspecte dionisiac de la transgressió de la llei.

El començament de l'espectacle pot ser una escena muda d'Adam netejant-se les ferides (Adam amagat després de cometre el seu pecat), a mig vestir, oferint un aspecte lamentable. S'adona del seu aspecte, com Adam de la seva nuesa, després de la caiguda.

En certa manera, Eva és el personatge positiu de l'obra, que prefereix veure tacat el seu honor a posar en perill de mort el seu estimat. Només quan el veu empresonat és capaç d'explicar la veritat. Però per poder defensar-lo ha hagut d'ocultar aquesta veritat, enfrontant-se amb la seva mare i amb el seu promès, i també amb el tribunal. El contrast de la seva fermesa amb la variabilitat de Rupert és interessant en la relació de tots dos i en general en la relació home-dona que Kleist posa de manifest.

D'altra banda, però, potser el personatge més conseqüentment positiu de la història és la senyora Marta Rull, que defensa els seus drets davant el tribunal, passi el que passi, sense avenir-se a arranjaments acomodaticis i acudint finalment al tribunal d'Utrecht, amb una tossuderia digna de Michael Kohlhaas. És el personatge que protesta per coses concretes: pel càntir i per l'ultratge a la filla. Quan aquest darrer aspecte s'ha arranjat, insisteix per arranjar el primer. Busca sincerament la veritat per un interès propi, clar i concret. I no s'atura quan la veritat sembla comprometre efectivament la seva filla. És un perso-

2. Alain Prévot que va donar un curset d'il·luminació, organitzat per l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona, al Teatre Municipal La Faràndula de Sabadell, del 9 al 13 de juny de 1986.

natge amb una ètica sòlida, pròpia de les classes populars.

Qui es pensa cadascú que ha trencat el càntir?

Evidentment, Adam i Eva ho saben (saben qui ha comès el pecat original).

Llum probablement ho suposa (o ho intueix) però no té proves per demostrar-ho fins que va a buscar la senyora Brígida.

Marta Rull creu que ha estat Rupert.

Rupert pensa que ha estat algun suposat amant d'Eva, encara que mai no pensaria que fos Adam.

Guiu Bassiol no sap si creure que ha estat Rupert o aquest suposat amant d'Eva.

Walter probablement dubta entre els mateixos extrems, però sense censurar moralment cap de les dues possibilitats (en cas que se'n confirmés una, la sentència seria probablement condemnar el culpable a pagar el càntir i potser obligarlo a casar-se amb la noia).

La senyora Brígida creu que ha estat el diable.

Les serventes possiblement endevinen què li ha passat a Adam la nit anterior, però no s'interessen gaire pel cas del càntir.

El criat i l'agutzil possiblement no s'interessen gens pel cas.

A qui beneficia descobrir qui ha trencat el càntir?

A Marta perquè la poden indemnitzar i pot rentar l'honor de la seva filla.

A Walter perquè aquest fet deixa en bon lloc la Justícia com a institució de l'Estat.

A Llum perquè, si Adam és destituït, pot ocupar el seu lloc.

A Rupert i a Guiu Bassiol només en el cas (que no esperen) que això suposi demostrar la innocència d'Eva, i en el cas (que esperen) de demostrar la innocència de Rupert.

Però en canvi Eva no té interès a descobrir el culpable perquè creu que això la perjudicarà i perjudicarà Rupert.

I Adam ha de descobrir un culpable per tal d'allunyar d'ell mateix les sospites.

L'obra comença amb una escena d'Adam i Llum, a soles, i acaba amb una escena amb tots els personatges sense Adam ni Llum.

De fet, al final podem posar l'accent sobre dos fets:

(a) La fugida d'Adam entre els sembrats.

(b) La reclamació de Marta del seu càntir trencat.

Destacant-ne un sobre l'altre o bé exposant-los un a continuació de l'altre, com al text.

Quan busquen el culpable, pensen successivament en Rupert, en Adelbert, en qualsevol altre noi del poble i fins i tot en el diable. L'evidència els porta a Adam. Però a ningú no li passa pel cap (ni tan sols a Adam, que cerca culpables pertot arreu) que Llum pogués haver estat a la cambra de la noia. És simplement per la seva rectitud (l'incorruptible), o bé és que hi ha alguna cosa que el descarta als ulls de tots (per exemple, la seva homosexualitat)?

La identificació d'Adam amb l'àngel caigut, amb el diable, subratllat per Zweig a propòsit de Kleist, ve confirmada pel testimoni de la senyora Brígida: ella identifica el culpable amb el diable pels seus atributs (la pudor de sofre, el peu de cavall...) i Walter no se la creu (i el públic tampoc). No obstant això, ha encertat a subratllar l'aspecte demoníac del culpable, malgrat que sigui Adam. I subratlla sense saber-ho un aspecte important: com pot ser que el diable porti els atributs de l'autoritat (la perruca)? Per a ella, poder i dimoni són irreconciliables i en canvi per a Kleist són indissociables: per a ell l'autoritat és el diable. I Adam, a la segona escena, estableix un paral·lelisme entre l'infern i el registre del jutjat.

Walter fa un viatge d'inspecció, comptant d'antuvi trobar-se irregularitats pertot arreu. Adam li fa notar que, si precisa el que vol, allò que vulgui es farà, i ell mateix admet que falten instruccions o que n'hi ha massa i són confuses. No posa en qüestió l'Administració de Justícia com a institució o com a instrument de poder o de dominació, sinó que vol millorar-la i fer-la funcionar «honestament». La seva actitud recorda la dels reformadors actuals de l'Administració, que en primer lloc ataquen les manifestacions externes més escandaloses de la corrupció, sense atacar però les causes de la corrupció, i reformen les lleis no per allò que haurien de ser, sinó per evitar la trampa. No poden trencar radicalment amb els mecanismes corruptes ni amb els funcionaris infidels (Walter tampoc: al final diu que no vol destituir-lo del càrrec si els comptes són en ordre) i, al final, la maquinària de l'Administració torna a reproduir els mateixos defectes i les mateixes irregularitats.

En aquest sentit, Adam seria el funcionari de l'antic règim que administra malament en benefici propi, per viure bé ell mateix. Walter, en canvi, seria el nou funcionari (o el nou intel·lectual al servei del poder) que intenta canviar el funcionament de l'Administració en benefici d'una classe dominant. El profit que en treu personalment no és tant el de «viure bé» com el de defensar uns instruments de poder.

És important no interpretar l'obra només en clau de farsa, ressaltant-ne tan sols la comicitat i potenciant els aspectes grotescos, els *gags*, etcètera. Em sembla que l'enorme riquesa del text permet donar molt més i permet passar del còmic gairebé grotesc a un to més líric (o més tendre) en algunes intervencions d'Eva, o fins i tot a un to més tràgic, per tornar tot seguit al grotesc. Conservar i potenciar aquestes ruptures, aquests canvis de to sobtats, és important si no volem diluir tota la càrrega humana i simbòlica del text i reduir-lo a una simple anècdota.

Com traslladar la complexitat i la saviesa narrativa de la pintura de Bruegel a l'escenari? Als quadres de Bruegel sempre hi passen moltes coses, i totes tenen un significat concret. Entre tots expliquen una història. (Brecht ho il·lustra amb «La caiguda d'Ícar».) Sempre hi ha molts personatges però mai no hi són gratuïtament; el que fan, o el que deixen de fer té un significat precís dintre el contingut. A *El càntir trencat*, també hi ha molts personatges en escena (a partir de l'escena VI); de vegades parlen i de vegades no. Però sempre la seva actitud, o la seva posició en escena, o l'agrupament amb altres personatges ha de tenir un significat precís que expliqui la història.

A les pintures de Bruegel hi ha també un tractament especial de la llum. Als exteriors nevats, per exemple, no hi ha ombres ni reflexs, i l'equilibri entre llum i ombra és substituït per un equilibri de tonalitats.

I encara, és important la composició mateixa de cada pintura, amb uns temes definits (i no jeràrquics: per exemple, Ícar no és a primer terme i només se li veuen les cames) i amb unes línies de composició dinàmiques.

Sembla com si a les primeres escenes hi hagués una alternança de situacions «d'acció» i de situacions «d'explicació»:

- Adam s'embena les ferides.
- Adam explica a Llum la seva caiguda.

— Arriba el criat i Adam es vesteix, les serventes es mobilitzen i treuen queviures del registre.

— Adam explica el seu somni a Llum.

Als moments «d'explicació» és on queda més patent l'aspecte simbòlic de la peça, mentre que els altres són els que fan avançar la trama. Però em sembla que seria un error voler separar els dos tipus de situacions al muntatge. Em sembla que cal solucionar-ho procurant indicar molt bé aquesta alternança de situacions.

Cal dosificar bé els aspectes còmics i els *gags* i posar-los al servei de la trama, evitant de justificar-los per si mateixos (és a dir, per què són còmics i fan riure) encara que provinguin del text mateix. Per exemple, a l'escena X, hi ha un efecte que regula dramàticament l'escena: successivament, el fet d'omplir les copes de vi i els brindis marquen les transicions entre pregunta i pregunta de Walter. Fàcilment aquest efecte pot ser còmic (i portaria Adam a la borratxera), però desvirtuaria totalment la intenció de l'escena en desviar l'atenció de les preguntes de Walter, en trivialitzar la relació Walter-Adam i en presentar Adam com un estúpid. En canvi, subratllant adequadament la intenció de l'escena (servint la trama), al final aconseguirem també la comicitat (una altra comicitat, però), sense deixar d'explicar la falla.

En Feliu m'ha passat una fotocòpia de les seves notes de treball. Algunes coses que n'he subratllat:

— La possibilitat d'analitzar minuciosament la relació d'Adam amb les inquietuds que omplen tota l'obra de Kleist.

— La influència de la lectura de Kant en Kleist.

— Una citació de Hebbel: «La idea bàsica que el jutge és alhora el pecador i que, justament a través de la manera de resoldre aquest procés, ha de legitimar davant els seus superiors la seva capacitat per continuar exercint el càrrec...».

— Una altra, també de Hebbel: «Des de Falstaff, en el gènere còmic, no s'ha creat cap personatge que sigui digne ni de descordar-li les sabates al jutge de poble Adam».

— Una observació d'en Feliu: «...Adam s'enfronta a la situació hostil enmig d'un joc on la dialèctica dramàtica, en operar sobre la futilitat de l'anècdota, voreja sempre, perillósament, el buit. Hi pot haver res de més estimulant per a una gent de teatre?».

Ahir en Joan Jorba, l'escenògraf, suggeria de col·lo-

car a l'escenografia uns tapissos d'estil flamenc que representessin l'un Adam i Eva i l'altre el Judici Final (Bruegel té una pintura que podria substituir el Judici Final: *El triomf de la mort*). Fins i tot deia que el tapís podria reproduir un interior que recordi la mateixa sala del tribunal de Huisum on passa l'acció, i en un moment determinat reproduir a l'escena la composició exacta del tapís. Al final, els tapissos podrien caure o desplegar-se fins a cobrir l'escena o alguna cosa semblant.

En Joan portava un parell de revistes d'arquitectura que reproduïen interiors flamencs i que eren molt suggerents pel que fa a l'ambientació escènica: els clars-obscur, la il·luminació lateral, la fusta natural enfosquida, els llits en un racó de les grans habitacions, els enteixinats del sostre, les finestres. A partir de la discussió que vam tenir sobre l'escenografia d'*El càntir trencat*, em sembla que s'aclareixen alguns conceptes. Per exemple, l'escenografia hauria de ser realista al mateix nivell que ho és l'obra (estructurada sobre una base o una trama realista) però alhora ha de tenir un valor simbòlic que destaquï la lectura que farem de l'obra. Caldrien, doncs, uns elements realistes que demana l'acció (llit, estufa, taula, poltrona, escriptori de Llum, portes, finestres), però al mateix temps introduint els elements simbòlics lligats amb aquests elements utilitzables: els tapissos d'Adam i Eva i del Judici Final, el boc (imatge d'Adam) a l'estufa, i d'altres. Aparentment tots conformarien un ambient d'interior flamenc, però en realitat tots els elements tindrien una funció determinada: utilitat de l'acció o valor simbòlic.

El salm 94, amb el qual l'edició comentada assenyalava paral·lelismes, porta per títol «El Déu de la Justícia». Un dels versicles diu:

«Us podeu avenir amb un tribunal corromput,
que inventa delictes en nom de la llei?»

PAU MONTERDE

- 1777 Neix a Frankfurt de l'Oder, Bern Wilhelm Heinrich von Kleist, fill d'un capità de l'exèrcit prussià i besnét del poeta Ewald von Kleist (1715-1759).
- 1788 El 18 de juny mor el seu pare i el jove Kleist és enviat a Berlín per prosseguir la seva educació a casa d'un predicador.
Kant, que té aleshores 64 anys, publica la *Crítica de la raó pràctica*.
- 1789 Mor Josep II, emperador d'Àustria. Sublevació dels camperols del Rin i del Mosela. Assalt a la Bastilla. Declaració dels Drets de l'home i del ciutadà.
- 1790 Sublevació dels camperols a Saxònia.
Kant: *Crítica del judici*. Goethe, a la cort de Weimar, escriu el *Faust*.
- 1791 El rei de Prússia, Frederic-Guillem II, és considerat una amenaça pels revolucionaris francesos.
Herder: *Idees per a una filosofia de la Història*.
Mozart: *La flauta màgica, Rèquiem*.
- 1792 Les tropes franceses envaeixen Saxònia, Worms, Magúncia; moviment republicà al Palatinat.
Al juny, Kleist s'allista al regiment de la guàrdia de Potsdam, i el 28 de desembre marxa a la campanya del Rin.
- 1793 Sublevació dels teixidors, disturbis entre els camperols i els artesans de Silèsia. Mor al patíbul Lluís XVI de França. El 3 de febrer, mor la mare de Kleist. Primera carta d'ell conservada (13 de març).
- 1794 Kleist participa a la campanya del Rin a les ordres del baró Friedrich de la Motte-Fouqué. Victòria de les tropes franceses. Aquest mateix any, Danton i Robespierre són guillotïnats.
Correspondència entre Goethe i Schiller.
- 1795 Pel tractat de Basilea, Prússia es declara neutral, reconeix la República francesa i abandona la riba esquerra del Rin.
Kleist torna a Potsdam.

- 1796 A l'estiu, Kleist viatja a l'illa de Rügen, on coneix Ludwig Brockes, preceptor.
Goethe: *Anys d'aprenentatge de Wilhelm Meister*. Hölderlin: *Hiperió*. Tieck: *Contes*. Beethoven: *Primera simfonia*.
- 1797 Kleist és nomenat lloctinent. Amistat amb Ernst von Pfuel i Rühl von Lilienfeld, també amb Peter von Gualteri, la seva germana Marie (que més tard esdevindrà Marie von Kleist en casar-se amb un cosí del poeta) i Adolphine von Werdeck.
Mor Frederic-Guillem II, que deixa Prússia en una situació confusa.
El succeeix el seu fill, Frederic-Guillem III, que procura mantenir la neutralitat de Prússia davant França.
Schelling: *Idees per a una filosofia de la natura*.
A. W. Schlegel tradueix Shakespeare a l'alemany.
- 1798 A Potsdam, Kleist estudia matemàtiques i toca el clarinet en un quartet d'oficials.
Sublevació dels teixidors de Silèsia.
Haydn: *La Creació*.
- 1799 El 4 d'abril Kleist deixa l'exèrcit i s'inscriu a la Universitat de Frankfurt de l'Oder, on estudia física, matemàtiques, llatí i economia política. El 18 Brumari (9 de novembre) triomfa a França el cop d'Estat de Napoleó Bonaparte.
Schleiermacher: *Discurs sobre la religió*.
Novalis: *Cants espirituals*.
- 1800 Al gener, prometatge oficial de Kleist amb Wilhelmine von Zenge, filla d'un general. Després, Kleist marxa a Berlín, per ocupar una plaça de funcionari. El tortura la idea que és inepte per al matrimoni i viatja amb el seu amic Brockes a Würzburg. Lectura de Rousseau i de Kant i del *Wallenstein* de Schiller. De retorn a Berlín, a l'octubre, descobreix la seva vocació literària.
Novalis: *Himnes a la nit*. Fichte: *El destí de l'home*.
Jean Paul: *Titan*. Schlegel: *Converses sobre poesia*.
- 1801 La lectura de Kant provoca en Kleist una profunda crisi intel·lectual. Es consola llegint Rousseau i projecta instal·lar-se al camp amb la seva promesa, que ho refusa. Viatja a París amb la seva germana preferida, Ulrike, on comença a escriure *La família Gho-*

norez i treballa en *Robert Guiscard, Duc dels Normands*. Primera versió de *Les esponsalles a Santo Domingo*. El novembre, deixa París per anar a Frankfurt, se separa d'Ulrike i se'n va a Berna per trobar el seu antic condeixeble Heinrich Zschokke. A casa d'aquest, hi ha un gravat de J. J. Le Veau, reproducció d'una pintura de L. Ph. Debucourt, titulada *El jutge o el càntir trencat*. Amb Zschokke i Ludwig Wieland decideixen fer un concurs: es tracta d'escriure una obra literària a partir del quadre. Projecta també una adaptació de l'*Amfitrió* de Molière.

- 1802 Pau d'Amiens entre França i Anglaterra.
De febrer a juliol, Kleist s'instal·la en una illa de l'Aar. Pel maig trenca definitivament amb Wilhelmine. Acaba *La família Schroffenstein* i reprèn *Robert Guiscard* i *El càntir trencat*.
Juliol-agost: malalt a Berna. Ulrike el recull i Kleist es trasllada amb ella i Ludwig Wieland a Weimar, on passa l'hivern a casa del poeta Christian Martin Wieland, pare de Ludwig. Coneix Goethe i Schiller. Neix Víctor Hugo. Es publica *Heinrich von Ofterdingen* de Novalis, que ha mort l'any anterior.

- 1803 Secularització dels béns religiosos. Supressió de 112 petits Estats alemanys.
Kleist s'enamora de Louise Wieland, que té aleshores 14 anys. Pel febrer publica de forma anònima *La família Schroffenstein*. A mitjan març marxa a Leipzig i Dresden. Freqüenta Henriette von Schlieben. Projecta suïcidar-se. Marxa a peu amb Pfuel cap a Berna, Milà, Ginebra i París, on destrueix el manuscrit de *Robert Guiscard*. A finals d'octubre vol allistar-se a l'exèrcit francès. Arrestat com a espia per la policia, és retornat a Alemanya per les gestions de l'agregat alemany a París. Depressió nerviosa.
- 1804 Representació a Graz, pel gener, de *La família Schroffenstein*. A mitjans de juny, marxa a Berlín, on treballa al ministeri de Finances.
Napoleó Bonaparte és coronat emperador el 2 de desembre.
Beethoven: *Tercera Simfonia (Heroica)*. Schiller: *Guilem Tell*.

- 1805 Envia el manuscrit d'*El càntir trencat* a Massenbach. A principi de maig entra a l'Administració dels béns de la Corona, a Königsberg. Treballa en *Michael Kohlhaas*, *Amfitrió*, *La marquesa d'O* i *Pentesilea*. Moren Schiller i Kant. Beethoven: *Quinta Simfonia*, *Fidelio*.
 Arnim-Brentano: *El corn encantat del vailet*.
 Després del desastre de Trafalgar, Napoleó renuncia a desembarcar a Anglaterra. Victòries d'Ulm i d'Austerlitz contra els russos i els austríacs.
 Tractat de Presburg amb Àustria.
- 1806 Napoleó entra vencedor a Berlín. Esfondrament de Prússia.
 Kleist abandona la carrera de funcionari. Acaba *El càntir trencat* i treballa en *Pentesilea*.
- 1807 Per contenir els russos, Napoleó ha de passar l'hivern a la Prússia oriental. 8 de juliol: pau de Tilsitt amb el tsar. Comencen les reformes del baró de Stein: supressió del vassallatge i dels privilegis de la noblesa. El 30 de gener, Kleist és arrestat a Berlín com a espia i enviat a França al fort de Joux i després a Châlons-sur-Marne. A principis de maig, apareix a Dresden l'*Amfitrió* amb un prefaci d'Adam Müller. A finals de juliol Kleist és alliberat i retorna a Berlín. L'agost és a Dresden, on coneix Adam Müller, G. H. Schubert, L. Tieck. El setembre publica *El terratrèmol a Xile*. Treballa en *La petita Caterina de Heilbronn* i acaba *Pentesilea* el desembre.
 Fichte: *Discurs a la nació alemanya*.
 Hegel: *Fenomenologia de l'esperit*.
- 1808 Sublevació a Espanya contra Napoleó. Goethe i Wieland són condecorats amb la Legió d'Honor per l'emperador. Les ciutats prussianes són dotades d'assemblees elegides, però Stein és destituït a petició de Napoleó. El gener, apareix el primer número de la revista *Phoebus* fundada per Kleist i A. Müller. Demana col·laboracions a Goethe, que refusa Wieland, Jean Paul i altres. El febrer, publicació de *La Marquesa d'O*. El 2 de març, Goethe estrena a Weimar *El càntir trencat*, que és un fracàs. Publicació a *Phoebus* per fragments, de *Caterina de Heilbronn*, *Michael Kohlhaas*, *Epigrames*, *Guiscard* i *El càntir trencat*.

Tramesa del manuscrit de *Caterina de Heilbronn* als teatres de Dresden, Viena i Berlín. Acaba *La batalla de Hermann*.

Projectes de *Destrucció de Jerusalem* i *El Príncep d'Homburg*.

- 1809 La sublevació popular al Tirol contra l'ocupació bàvara i francesa impedeix la representació a Viena de *La batalla de Hermann*. El febrer, apareix el darrer número de *Phoebus*. A finals d'abril, Kleist viatja a Àustria amb Dahlmann. Assisteix a la batalla d'Aspern, on l'arxiduc Carles obté la victòria sobre Napoleó el 25 de maig. A Wagram el 5 i 6 de juliol l'exèrcit austríac és derrotat per Napoleó. Kleist veu anorreades les seves esperances d'una coalició d'Àustria i Prússia contra Napoleó. De juny a octubre, cau malalt a Praga, on projecta una revista: *Germania*. El novembre torna a Frankfurt i després a Berlín. Goethe: *Les afinitats electives*. Schelling: *Investigacions sobre l'essència de la llibertat humana*.

- 1810 Gran part d'Alemanya del nord és ocupada per les tropes napoleòniques.

A Berlín, Kleist tracta amb les grans figures del romanticisme alemany: Achim von Arnim, Clemens Brentano, Fouqué, Karl August Varnhagen von Ense i la seva muller Rahel, Adam Müller.

Napoleó es casa amb Maria Lluïsa d'Àustria. Kleist escriu *El príncep d'Homburg* que no serà publicada fins després de la seva mort. El 17 de març, *La petita Caterina de Heilbronn* és representada a Viena i publicada com les *Narracions* el mes de setembre.

Publica els *Berliner Abendblätter* (Fulls berlinesos de la tarda), diari de fort contingut crític i patriòtic. El novembre coneix Henriette Vogel, malalta de càncer i disposada a morir.

Una gran confusió social i política regna a Prússia. Hardenberg continua les reformes començades per Stein: llibertat d'empresa per l'abolició dels monopolis corporativistes, transformació administrativa i militar de l'Estat; fracàs de l'emancipació dels camperols.

Fundació de la Universitat de Berlín, segons els cri-

1811

teris de W. von Humboldt: llibertat acadèmica, unitat de la investigació i d'ensenyament.

Beethoven: *Egmont*. Goethe: *Tractat dels colors*.

Abolició de les corporacions i les prestacions personals a Prússia.

Sublevació dels camperols a Silèsia.

El febrer, publicació d'*El càntir trencat*, el març, *Les esposalles a Santo Domingo*.

Darrer número dels *Abendblätter*. Kleist sol·licita una plaça de funcionari civil. Publicació de *La mendicant de Locarno*, *Santa Cecília o el poder de la música*, *Assaig sobre el teatre de marionetes*.

Solitud de Kleist: Adam Müller marxa a Viena, Marie von Kleist a Mecklemburg. El 21 de novembre Kleist i Henriette Vogel se suïciden a la vora del Wannsee, prop de Potsdam.

PAU MONTERDE

EL CÀNTIR TRENCA

HEINRICH VON KLEIST

TRADUCCIÓ DE FELIU FORMOSA

FITXA D'ESTRENA

La present traducció va ser estrenada al Centre Cultural de la Caixa d'Estalvis de Terrassa, el dia 11 de desembre de 1986, pel Centre Dramàtic del Vallès.

Va ser representada durant una setmana, a partir del 24 de febrer de 1987, a la Sala Villarroel.

Direcció de Pau Monterde
Escenografia de Joan Jorba
Figurins de Josep Madaula i Pep Sallés

Personatges i intèrprets:

Walter, conseller de Justícia: Jordi Serrat
Adam, jutge: Alfred Luchetti
Llum, escriptor: Boris Ruiz
La senyora Marta Rull: Àngels Poch
Eva, la seva filla: Ester Formosa
Guiu Bassiol: Josep M. Casanovas
Rupert, el seu fill: Pep Tosar
La senyora Brígida: Marissa Josa
El criat de Walter: Ricard Boluda
Agutzil: Joan Anton Ramírez
Greta: Dèlia Sala
Lisa: Rosa Pereta.

Escenografia realitzada per: l'equip tècnic del Centre Dramàtic del Vallès.

Pintures realitzades per: Francesc F. Albi i Pere Font

Maquinista: Joan Manuel Prongué

Il·luminació: Josep Oriol Capellas

Utileria: Mercè Blanch

Vestuari confeccionat per: Joana Oliveres i Margarida Samarra
i pintat per: Josep Madaula i Pep Sallés

Perruques: Damaret

Pentinats: Ponsico Centre d'imatge

Regidora: Montserrat Casanovas

Ajudants de direcció: Montserrat Casanovas i Jep Quintas

NOTA DEL TRADUCTOR

A partir de la necessitat de catalanitzar els dos noms principals, Adam i Eva, he procedit a la catalanització dels altres. Ho condiciona llur valor simbòlic o expressiu. He procurat, però, que fossin una simple traducció dels originals.

Per a la correcta dicció dels versos, cal tenir en compte que Adam és sempre paraula aguda i que Huisum, el nom del poble, és sempre paraula plana.

F. F.

Personatges

WALTER, conseller de Justícia

ADAM, jutge

LLUM, escriptor

SENYORA MARTA RULL

EVA, la seva filla

GUIU BASSIOL, un pagès

RUPERT, el seu fill

SENYORA BRÍGIDA

UN CRIAT, AGUTZIL, MINYONES, etc.

L'acció transcorre en un poble dels Països Baixos, prop d'Utrecht.

Sala del tribunal.

ESCENA PRIMERA

*Adam, assegut, s'embena una cama.
Entra l'escriptor Llum.*

L L U M

Diable, què em dieu, compare Adam!
Què us ha passat? Quin aspecte teniu?

A D A M

Ja ho veieu. Qui té cames, ensopega.
Hi ha alguna pedra en aquest terra llis?
Doncs aquí he ensopegat, i és que tothom
porta a dintre la pedra que el fa caure.

L L U M

No! Dieu que tothom porta la pedra...?

A D A M

Sí, dintre seu...

L L U M

Maleïda!

A D A M

Què us passa?

L L U M

Veniu d'un primer pare dissolt
que va pecar al principi de les coses,
i la seva caiguda el va fer cèlebre;
I vós, no heu...?

A D A M

Què?

LLUM
...caigut com ell?

ADAM
Si jo...?

És clar! He caigut aquí, jo us ho he dit!

LLUM
Heu caigut com un sac?

ADAM
Sí, com un sac.

Devia fer una fila ben galdosa.

LLUM
I això, quan ha passat?

ADAM
Ara mateix,
al moment just que baixava del llit.
Tenia encara als llavis el meu càntic
matinal, i tan d'hora ja ensopego,
i abans que el curs del dia no comenci,
Nostre Senyor ja em deslloriga un peu.

LLUM
I a més a més l'esquerre...

ADAM
Com, l'esquerre?

LLUM
Aquest que toca a terra.

ADAM
Just.

LLUM
Oh Déu!

El que ja ho té prou dur, si vol anar
pel camí del pecat...

ADAM
Què? Dur? El meu peu?

LLUM
És el peu contrafet, oi?

ADAM
Contrafet!
Aquest peu és com l'altre: un peu ben ferm!

LLUM
Permeteu! Sou injust amb el peu dret.
Si el dret no es pot ventar de ser tan ferm,
pot gosar anar per llocs més relliscosos.

ADAM
Què dieu? On va l'un, l'altre el segueix.

LLUM
I com us heu desllorigat la cara?

ADAM
La cara?

LLUM
Que potser no ho heu notat?

ADAM
Em dieu mentider? Com la veieu?

LLUM
Com la veig?

ADAM
Sí, compare.

LLUM
Horripilant!

A D A M

Expliqueu-vos més clar.

L L U M

Tota macada.

Fa por de veure. Falta un tros de galta!

Molt gros? No ho puc saber sense una bàscula.

A D A M

Que el diable...!

L L U M

(Li porta un mirall.)

Teniu i comproveu-ho.

Una ovella que els gossos empaitessin
entre esbarzers no hi deixa tanta llana
com carn heu deixat vós, Déu sap per on!

A D A M

Hm! Sí, és cert. No fa cap goig de veure.
El nas també s'ha consentit.

L L U M

I l'ull.

A D A M

L'ull no, compare.

L L U M

Aquí, mireu, un cop.

De biaix, sangonós. Per Déu que sembla
el cop de tralla d'un lacai colèric.

A D A M

És l'os del pòmul. Doncs, sabeu què us dic?
Que jo no he notat res.

L L U M

Oh, sí, això

sol passar dins el foc de la baralla.

A D A M

Què? Baralla?... Amb aquell maleït boc,
m'he barallat, si de cas. Ara ho sé.
Vaig perdre l'equilibri i com si anés
borratxo, temptejant l'aire amb les mans,
aferro els pantalons que havia estès
mullats vora l'estufa ahir a la nit.
M'hi agafo, enteneu?, ben convençut,
totxo de mi, que aguantaran. S'esquincen
els tirants..., i tirants, jo i pantalons
anem de trompis, i vaig a topar
de cap contra l'estufa justament
a l'angle on aquell boc avança els morros.

L L U M

(Riu.)

Molt bo!

A D A M

Redéu!

L L U M

La caiguda del pare
Adam baixant del llit!

A D A M

Per la meva ànima!
Però què anava a dir? Hi ha novetats?

L L U M

Que si hi ha novetats? A fe de Déu,
ja no me'n recordava.

A D A M

Quines són?

LLUM

Prepareu-vos a rebre una visita
inesperada d'Utrecht.

ADAM

Què dieu?

LLUM

Que us vindrà a veure el senyor conseller.

ADAM

Que vindrà, qui?

LLUM

El senyor conseller Walter,
que fa una inspecció a tots els jutjats
i avui mateix arriba.

ADAM

Avui? Sou boig?

LLUM

Tan cert com sóc aquí. Ahir va passar
pel vilatge de Holla, a la frontera.
Va revisar el tribunal, i un pagès
va veure com venia cap a Huisum
després de canviar el tronc de cavalls.

ADAM

I vindrà aquí, d'Utrecht, el conseller
a fer una inspecció, aquest bon home,
que esquila com tothom els propis xais
i detesta les farses com aquestes,
ha de venir a empenyar?

LLUM

Si ha anat a Holla,
vindrà a Huisum. Obriu l'ull!

ADAM

Au, aneu!

LLUM

Us ho dic jo.

ADAM

Deixeu-vos de romanços.

LLUM

Però diantre, si el pagès l'ha vist!

ADAM

Vés a saber el que ha vist, aquest lleganya.
Són tipus que confonen una cara
amb un clatell, si és un clatell pelat.
Aquest taujà prendrà per qui voldreu
el meu bastó, si li pengeu la capa,
el tricorni al damunt i a baix les botes.

LLUM

Dubteu, dubteu, fins que, en nom del diable,
entrarà per la porta...

ADAM

Que entrarà?

Sense que abans ens faci arribar uns mots?

LLUM

Quin disbarat! Com si l'inspector fos
el conseller Wachholder, com abans!
L'inspector d'ara és el conseller Walter!

ADAM

Deixeu-me en pau! Aquest conseller Walter
ha jurat el seu càrrec i exerceix
com nosaltres d'acord amb els edictes
i els costums establerts.

LLUM

Jo us asseguro
que ahir el conseller Walter, quan ningú
no l'esperava, es va presentar a Holla;
va examinar les caixes i els registres
i va suspendre *ab officio* el jutge
i l'escrivent, no sé per què.

ADAM

Al diable!
És això el que us ha dit aquell pagès?

LLUM

Això i més coses.

ADAM

Què?

LLUM

Voleu saber-ho?
Doncs que de bon matí han buscat el jutge,
que havien arrestat a casa seva,
i l'han trobat al graner del darrere,
penjat en una biga.

ADAM

Què dieu?

LLUM

Arriba gent, el despengen, li treuen
la corda, li fan fregues, el remullen,
i el fan tornar a la vida.

ADAM

Ah! El fan tornar?

LLUM

Però després li han posat segells

a la casa, barrada i interdita,
com si ell ja fos difunt, i encara més:
ja tenen substituït per al seu càrrec.

ADAM

Ah, veieu? Aquell sí que és un carronya...
I era una bona pell, a fe de Déu...
Hi podies passar bones estones...,
però un gos sense escrúpols, val a dir-ho.
Si avui el conseller ha passat per Holla,
li haurà anat malament, pobre diable.

LLUM

I segons el pagès, només per culpa
de l'incident no ha arribat l'inspector.
Però al migdia serà aquí sens falta.

ADAM

Al migdia! Compare, és el moment
de demostrar que em sou amic. Sabeu
que amb una mà es neteja l'altra mà.
Em consta que us fa goig arribar a jutge,
i a fe que ho mereixeu com qualsevol.
Però no és el moment. Avui deixeu
passar de llarg la copa davant vostre.

LLUM

Jo arribar a jutge? Això penseu de mi?

ADAM

Sou home de discursos ben travats.
Us heu mamat el vostre Ciceró
com el primer, a l'escola d'Amsterdam.
Prò per ara, ofegueu l'ambició,
sentiu?, que ja vindran altres afers
perquè pugueu lluir les vostres arts.

LLUM

Calleu! Si som col·legues, vós i jo!

ADAM

També, sabeu?, va callar el gran Demòstenes,
quan va ser l'hora. N'heu de prendre exemple.
I si jo no sóc rei de Macedònia,
puc ser agraït a la meva manera.

LLUM

Deixeu estar les vostres suspicàcies.
És que jo mai...?

ADAM

Mireu, jo, per part meva,
l'exemple d'aquell grec també el segueixo.
Fóra possible confegir un discurs
amb deposicions, rendes, impostos...,
prò qui pot embrancar-se amb tals períodes?

LLUM

I doncs?

ADAM

No pot retreure-m'ho ningú.
Que l'infern s'ho endugui tot plegat.
Sembla una farsa que ha nascut de nit
i defuig la importuna llum del dia.

LLUM

Ho sé.

ADAM

I a fe que no té cap motiu
un jutge, quan no ocupa el setial,
per ser greu com un ós.

LLUM

Jo també ho dic.

ADAM

Doncs aleshores, compare, seguïu-me,
que donarem un cop d'ull al registre
i endreçaré una miqueta les actes,
que ara semblen la torre de Babel.

ESCENA SEGONA

Entra un criat. Els mateixos. Després, dues minyones.

CRIAT

Déu guardi el senyor jutge! El conseller
de Justícia Walter us saluda.
No trigarà a arribar.

ADAM

Oh cel clement!
Amb Holla, ja ha acabat?

CRIAT

Sí, ja és a Huisum.

ADAM

Ei! Lisa! Greta!

LLUM

Calma, tinguem calma!

ADAM

Ai, compare!

LLUM

Envieu-li compliments.

CRIAT

I demà sortirem cap a Hussahe.

ADAM

I ara, què faig? O què deixo?

(Pren la seva roba.)

MINYONA 1a

(Entrant.)

Senyor...

LLUM

I ara! Com us poseu els pantalons?
Sou ximple?

MINYONA 2a

(Entrant.)

Senyor jutge...

LLUM

Aquí tenim

el gec.

ADAM

Qui és? L'inspector?

LLUM

És la minyona.

ADAM

Pitet, coll, toga!

MINYONA 1a

L'armilla primer.

ADAM

Fora el gec! Cuita!

LLUM

El senyor conseller
serà molt benvingut. Aneu a dir-li
que aviat estarem a punt de rebre'l.

ADAM

Al diable! Digueu que el jutge Adam
li demana disculpes.

LLUM

Sí, disculpes!

ADAM

Disculpes... Que potser ja és en camí?

CRIAT

És a la fonda. Ha fet cridar el ferrer;
se li ha espatllat el cotxe.

ADAM

Bé, li envio

els meus respectes. El ferrer és un dropo.
Que em disculpi! Per poc no m'he trencat
coll i barres. Mireu quin espectacle!
Ja veieu com estic! I cada espant
em purga, estic malalt.

LLUM

Que heu enfollit?

El senyor conseller ens serà agradós.
Voleu...?

ADAM

Al botxí!

LLUM

Què?

ADAM

Que se m'emporti
Satanàs! Tinc el ventre ple de flames.

LLUM

Doncs feu-li llum perquè se'n torni a casa.

ADAM
Ei, Greta! Tu, sac d'ossos! Vine, Lisa!

MINYONES
Som aquí. Què voleu?

ADAM
Au! Fora, us dic!
Formatges, embotits, pernils, ampolles,
traieu-m'ho del registre! Espavileu-vos!
Tu, no..., l'altra... tanoca! Sí, tu, tu!
Llamp de Déu, Greta! És Lisa la vaquera,
la qui ha d'anar al registre.
(*Se'n va la minyona la.*)

MINYONA 2a
Parleu clar!

ADAM
Llenguda! Toca el dos! Au! La perruca,
que és a la llibreria, vinga, porta-la!
(*Se'n va la minyona 2a.*)

LLUM
(*Al criat.*)
El senyor conseller, així ho espero,
ha arribat fins aquí sense entrebancs...

CRIAT
Què dieu? Hem bolcat a la clotada.

ADAM
Pesta! El peu escorxat! Aquestes botes...!

LLUM
Heu bolcat? Què dieu? Verge Santíssima!
I no heu sofert cap dany?

CRIAT
Res d'importància.
El senyor s'ha torçat la mà una mica
i la llança del cotxe s'ha partit.

ADAM
Així s'hagués partit el coll!

LLUM
La mà
torçada! Oh Déu! Ha vingut el ferrer?

CRIAT
Sí, per la llança.

LLUM
Què?

ADAM
Voleu dir el metge.

LLUM
Què?

CRIAT
Per la llança, el metge?

ADAM
Per la mà!

CRIAT
Adéu, senyors... Em sembla que aquests tipus
estan guillats!
(*Se'n va.*)

LLUM
Parlava del ferrer!

ADAM
Us heu traït, compare.

LLUM
Què dieu?

Que esteu torbat.

ADAM

LLUM
Jo? No!
(*Apareix la minyona 1a.*)

ADAM
Lisa, què portes?

MINYONA 1a
Són salsitxes de Brunswick, senyor jutge.

ADAM
I això són tutories.

LLUM
Jo, torbat!

ADAM
Torna-les al registre.

MINYONA 1a
Les salsitxes?

El paperam!

LLUM
Ha estat un malentès.

MINYONA 2a
(*Entrant.*)
Senyor jutge, he buscat enmig dels llibres
i no hi és, la perruca...

ADAM
Per què no?

MINYONA 2a
Doncs perquè anit...

ADAM
Què?

MINYONA 2a
A les onze toca des...

Parlaràs?

MINYONA 2a
Vau tornar sense perruca,
si ho recordeu...

ADAM
Sense perruca, jo?

MINYONA 2a
Ben cert que sí, i aquí, la Lisa pot
donar-ne testimoni, i teniu l'altra
a casa el perruquer.

ADAM
Que jo...?

MINYONA 1a
Us ho juro,
vau tornar calb, senyor jutge, i parlàveu
d'una caiguda, després vau manar-me
encara que us rentés la sang del cap.

ADAM
Desvergonyida!

MINYONA la
No he dit res de fals.

ADAM
Calla! No hi ha ni un mot de veritat.

LLUM
Ja és d'ahir, la ferida?

ADAM
No, d'avui.
Avui, ferit, i ahir sense perruca.
La duia al cap ben empolvada i quan
entrava a casa, inadvertidament,
me la vaig treure amb el barret, paraula!
No sé, aquesta, què deu haver rentat!
Au, vés-te'n a l'infern, que és el teu lloc!
Al registre!
(*Se'n va la minyona la.*)

Tu, Greta, corre a veure
el sagristà; m'ha de deixar la seva;
a la meva, la gata, aquest matí
hi ha parit, la bacona! I l'ha deixada
llardosa, sota el llit! Ara ho recordo.

LLUM
La gata? Esteu...?

ADAM
Tan cert com que sóc viu.
Cinc cadells, grocs i negres, i un de blanc.
Els negres els hauré d'ofegar al Vecht.
Què puc fer-hi? Potser en voldríeu un...

LLUM
A la perruca, dieu?

ADAM
Que el diable
se m'empporti. Quan em ficava al llit,
la vaig deixar penjada a una cadira.
A la nit, toco la cadira, cau...

LLUM
La pren la gata amb les dents...

ADAM
A fe meva!

LLUM
Se l'endu sota el llit per cadellar-hi.

ADAM
Amb les dents? No...

LLUM
Doncs com?
ADAM
La gata no!
LLUM
No? O potser vós...?

ADAM
Amb les dents? Doncs em sembla...!
Jo mateix l'hi he enviat d'un cop de peu,
quan he vist...

LLUM
Bé, molt bé.
ADAM
Aquesta púrria,
es rebolquen, pareixen allà on sigui!

MINYONA 2a

(Somriu burleta.)

Me n'haig d'anar?

A D A M

Donaràs molts records

a la comare sagristana. Digues-li
que avui mateix li faré retornar
intacta la perruca... A ell no cal dir-li
res, ho entens?

MINYONA 2a

Ho faré tal com dieu.

(Se'n va.)

ESCENA TERCERA

Adam i Llum.

A D A M

No ensumo res de bo, compare Llum.

L L U M

Per què?

A D A M

Tot em resulta complicat.

Avui, a més, no és dia d'audiència?

L L U M

Sí, els pledejants s'esperen a la porta.

A D A M

He somniat que un d'ells m'arrossegava
davant el setial del jutge, i jo,
jo mateix, ocupava aquella estrada,

50

i em feia crits, em blasmava, em culpava
i em condemnava jo mateix al ferro.

L L U M

Com? Vós a vós mateix?

A D A M

Pel meu honor.

Després tots dos, fosos en un, fugíem
i havíem de fer nit sota els avets.

L L U M

I què? Penseu que aquest somni...?

A D A M

Al diable!

Al marge d'aquest somni, contra mi
estan tramant una mala jugada!

L L U M

Aquesta por ridícula! Impartiu,
segons les ordenances, la justícia
a cada part, davant el conseller,
i així el somni del jutge que es condemna
no es realitzarà de cap manera.

ESCENA QUARTA

Entra el conseller de Justícia Walter. Els mateixos.

W A L T E R

Déu vos guard, jutge Adam.

A D A M

Ah, benvingu
benvingut, senyoria, al nostre Huisum!

51

Déu just! Qui hauria, qui hauria gosat
d'imaginar una visita tan grata...
Aquest matí, en tocar les vuit, cap somni
no ens podia prometre un goig així.

WALTER

Porto una certa pressa, ho sé, i m'hauria
de donar per content, si en un viatge
al servei de l'Estat, els qui m'hostatgen
em dessin comiat tot saludant-me
com un amic. Pel que fa a mi, us saludo
de tot cor ja al moment de l'arribada.
El Tribunal Suprem d'Utrecht desitja
de millorar dins els Països Baixos
l'administració de la Justícia,
que sembla deficient en certs aspectes.
Càstigs severos esperen als abusos.
Amb tot, la missió del meu viatge
no és encara la severitat.
Haig d'observar tan sols, no castigar,
i si no ho trobo tot com ha de ser,
m'alegrarà que sigui tolerable.

ADAM

Cal lloar una mentalitat tan noble.
Vostra mercè sabrà trobar, no ho dubto,
aquí i allí, motius per censurar
els vells usos del Dret. Si entre nosaltres
ja són vigents des de Carles Cinquè,
què no fóra possible d'inventar?
El món, diu el refrany, creix en talent;
tothom, ja ho sé, llegeix el Puffendorf,
però Huisum és una part petita
del món, i li escau, ni més ni menys,
que el seu bri del talent universal.
Instruïu la Justícia a Huisum,

senyor, i abans que no ens haureu deixat
n'haureu quedat plenament satisfet;
prô si en aquest tribunal la trobéssiu
avui com espereu, fóra un miracle:
molt vagament sabem el que voleu.

WALTER

Falten normes, és cert. O més ben dit,
n'hi ha massa. Caldria garbellar-les.

ADAM

Amb un garbell ben ample. Molta brossa,
molta!

WALTER

És l'escrivent, aquell senyor?

LLUM

L'escrivent Llum, per servir vostra gràcia,
i per pasqua farà nou anys que ocupo
el càrrec.

ADAM

(Porta una cadira.)

Asseieu-vos.

WALTER

Oh, no cal.

ADAM

Veniu de Holla, oi?

WALTER

Són dues milles
de no res. Però qui us ho ha dit?

ADAM

Qui?

El criat vostre...

LLUM

Ho ha dit un pagès
que n'ha arribat no fa gaire.

WALTER

Un pagès?

ADAM

Sí, per servir-vos.

WALTER

Allà m'ha passat
un incident força desagradable
que m'ha alterat el bon humor que sempre
ens ha d'acompanyar en la nostra feina.
N'esteu informats, oi?

ADAM

¿És veritat,
senyor, que el jutge Pfaul, en rebre l'ordre
d'arrest a casa seva, ha estat colpit
pel desesper i el neci s'ha penjat?

WALTER

I ha convertit el dolent en pitjor.
El que semblava un simple desgavell
ara té l'aparença d'un desfalç,
que la llei, com sabeu, ja no perdona.
Quantes caixes teniu?

ADAM

Cinc, per servir-vos.

WALTER

Com, cinc! Jo que em pensava... Caixes plenes?
Jo em creia que eren quatre.

ADAM

Perdoneu!
Hi ha les col·lectes per si surt de mare
el Rin.

WALTER

Què? Per si surt de mare el Rin?
Però si ara el Rin no surt de mare
i no cal fer col·lectes...! Escolteu:
avui és dia de judici, oi?

ADAM

Avui?

WALTER

Què?

LLUM

El primer dia de setmana.

WALTER

I la pila de gent que hi ha a l'entrada
deuen ser...

ADAM

Deuen ser.

LLUM

Sí, els pledejants
que ja van acudint.

WALTER

Perfectament.

Em plau la circumstància, senyors.
Feu-me el favor de deixar entrar la gent,
assistiré a la sessió i veuré
com feu les coses aquí al vostre Huisum.
La caixa i els registres, ja els veurem
després, quan quedi llest aquest afer.

A D A M

Com vós maneu! Agutzil! Ei, Alfred!

ESCENA CINQUENA

Apareix la minyona 2a. Els mateixos.

M I N Y O N A 2a

Records de la senyora sagristana,
senyor jutge. Malgrat que us deixaria
amb molt de gust la perruca...

A D A M

Què? No?

M I N Y O N A 2a

Diu que avui hi ha sermó i que el sagristà
n'ha de dur una, i l'altra és inservible.
Avui mateix ha d'anar al perruquer.

A D A M

Maleït!

M I N Y O N A 2a

Prò quan torni el sagristà,
tot seguit us farà enviar la seva.

A D A M

Pel meu honor, senyoria...

W A L T E R

Què passa?

A D A M

Un maleït contratemps m'ha privat
de les dues perruques. I ara em quedo
sense una altra que havien de deixar-me.
Hauré de fer el judici calb.

W A L T E R

Calb?

A D A M

Sí,

per Déu, malgrat que sense la perruca
veig minvat el meu crèdit com a jutge.
I si encara ho provés a la masia?
Potser el meu masover...

W A L T E R

Fora muralles?

No hi ha ningú aquí al poble que pogués...?

A D A M

No, ben segur...

W A L T E R

Potser el predicador.

A D A M

El predicador? Aquell...?

W A L T E R

O potser el mestre.

A D A M

D'ençà que foren abolits els delmes
i jo hi vaig ajudar des del meu càrrec,
no puc comptar amb els serveis d'aquests dos.

W A L T E R

Bé, senyor jutge, molt bé, i el judici?
No esperareu que us creixin els cabells?

A D A M

Si em permetéssiu enviar algú al mas.

W A L T E R

Que és molt lluny?

A D A M

No, només hi ha mitja horeta.

W A L T E R

Mitja horeta, dieu? Si ja és passada
l'hora de començar la sessió!
Au, endavant! Avui encara penso
arribar-me a Hussahe.

A D A M

Endavant, sí...

W A L T E R

I empolveu-vos el cap, si us sembla! On
rediables heu perdut les perruques?
Sortiu-ne com pugueu! Tinc molta pressa.

A D A M

Sí que...

L A G U T Z I L

(Entrant.)

Senyor, es presenta l'agutzil!

A D A M

Mentrestant, permeteu que us complimenti
amb un bon esmorzar: embotits de Brunswick
i un aiguardent de Danzig.

W A L T E R

Gràcies, no.

A D A M

Amb confiança.

W A L T E R

Us dic que ja he menjat.
Aneu i aprofiteu el temps, que jo
prenc quatre notes en el meu llibret.

A D A M

Com vós maneueu... Ei, Greta!

W A L T E R

Jutge Adam;
veig que esteu malferit! És que heu caigut?

A D A M

Quan m'aixecava del llit, he sofert
un veritable cop mortal. Mireu,
senyor, quina trompada. M'ha semblat
que el terra de la cambra era la tomba.

W A L T E R

Quin greu que em sap... Espero que no tingui
conseqüències.

A D A M

No ho crec. Ni em farà nosa
per exercir el meu càrrec. Permeteu-me.

W A L T E R

Feu, feu!

A D A M

(A l'agutzil.)

Tu, crida els pledejants, en marxa!
(Adam, la minyona i l'agutzil se'n van.)

ESCENA SISENA

*Entren la senyora Marta, Eva, Guiu i Rupert. Walter i
Llum, al fons.*

S R A. M A R T A

Poca-vergonyes, que heu trencat el càntir!
Ja ho pagareu, ja!

G U I U

Estigueu tranquil·la,
senyora Marta! Aquí es decidirà.

S R A. M A R T A

Decidir-se? Mireu el set-ciències.
Decidir, què, sobre el meu càntir
partit? Aquí decidiran que el càntir
me'l quedaré partit. Per un judici
com aquest no en daria ni els bocins.

G U I U

Si feu valer els vostres drets, ja us dic jo
que us el restabliré.

S R A. M A R T A

Restablir el càntir?

Si faig valer els meus drets? Vós, restablir-lo?
Establiu-lo allí on era, au, intenteu-ho!
Damunt de la postada! Restablir-lo!
El càntir, sense membres per alçar-se
ni seure ni ajaçar-se! Restablir-lo!

G U I U

Ei, per què us empipeu? Què més puc fer?
Si un de nosaltres ha trencat el càntir,
se us indemnitzarà.

S R A. M A R T A

Indemnitzar-me!

Com si es tractés d'un dels meus bous! Penseu
que la Justícia és un terrisser?
Ni que vinguessin tots els diputats
amb davantals, i el possessin al forn,
no podrien fer res amb el meu càntir,
res més que indemnitzar-lo! Indemnitzar-lo!

R U P E R T

Deixeu-la, pare! Feu-me cas! La bruixa!
No és el càntir el corc que la rosega,
sinó l'estrip que s'ha fet a la boda
i que ella vol sargir si us plau per força.
Però jo em planto i dic: així em condemni,
si encara em caso amb aquesta bagassa.

S R A. M A R T A

Cretí bufat! Que vull sargir la boda?
La boda, no sargida, sinó intacta,
no paga ni un bocí d'aquest meu càntir,
i si veiés la boda a la postada,
neta i lluent com ahir hi era el càntir,
l'agafaria amb les mans per la nansa
i xisclant te la peteria al cap.
Jo venir aquí a sargir-ne els trossos? Jo?

E V A

Rupert!

R U P E R T

Tu, fora!

E V A

Rupert, estimat!

R U P E R T

Lluny de la meva vista!

E V A

Jo et prometo...

R U P E R T

La cràpula! No vull ni dir què és.

E V A

Deixa'm dir-te un sol mot en secret.

RUPERT

No!

EVA

Ara entraràs al regiment, Rupert,
duràs el mosquetó i qui sap si mai
tornaré a veure't en aquesta vida.
Hi ha guerra, pensa-ho, guerra, i te n'hi vas:
vols separar-te de mi amb aquest odi?

RUPERT

Odi, jo? Déu me'n guard. No, no ho vull pas.
Que Déu et doni tot el benestar
que li sobra. Però si torno sa,
amb el cos com si hagués estat de bronze,
i visc a Huisum fins als vuitanta anys,
fins al dia que em mori et diré: meuca!
I tu mateixa ho vols afirmar al jutge!

SRA. MARTA

(A Eva.)

Vés-te'n tu! Què t'he dit? Has de permetre
que t'insultin? El digne caporal
de la cama de fusta, amb el bastó
que portava a l'exèrcit, fa per tu,
i no aquest brètol, que haurà d'oferir
al bastó les espatlles. Que avui hi hagi
esponsalles, i si hi hagués bateig,
ho acceptaria, i fins i tot la tomba,
si trepitjo la cresta a l'arrogància
que s'ha girat contra el meu càntir.

EVA

Mare!

Prou càntir! Permeteu-me anar a ciutat
a buscar un artesà traçut que ajunti
de nou i al vostre gust aquests bocins.

I si no ho pogués fer, preneu la meva
guardiola i comreu un altre càntir.
Per un càntir de fang, ni que vingués
del temps del rei Herodes, qui faria
tants estralls ni mouria tanta fressa?

SRA. MARTA

Així ho veus i així parles. És que vols
que t'assenyalin, criatura, i fer
penitència a l'església aquest diumenge?
Hi havia el teu bon nom, en aquest càntir
i amb ell s'ha fet bocins davant el món,
si no davant de Déu, de tu i de mi.
El jutge és l'artesà, i també el botxí,
el cep, les fuetades que es mereixen
aquests poca-vergonyes, la foguera,
si cal purificar la nostra honra
i esmaltar aquí de nou el nostre càntir.

ESCENA SETENA

Entra Adam amb toga, però sense perruca. Els mateixos.

A D A M

(Per a ell mateix.)

Ei, l'Eva, mira! I el galifardeu
del Rupert! Ei, què veig! Tota la tribu!
Véneu a mi a pledejar contra mi?

EVA

Mare estimada! Segueix-me, t'ho prego!
Fugim d'aquesta sala d'infortunis!

A D A M

Digueu, compare! Amb què véneu, aquests?

LLUM

Què sé jo? Molt soroll per a no res.
Foteses! Diu que s'ha trencat un càntir.

ADAM

Un càntir? Ah, vaja! Qui ha trencat el càntir?

LLUM

Qui l'ha trencat?

ADAM

Sí, compare.

LLUM

Per Déu,

asseieu-vos, ja us ho explicaran.

ADAM

(D'amagat.)

Eva!

EVA

(També baix.)

Deixeu-me.

ADAM

Un mot.

EVA

No em digueu res.

ADAM

Amb què em veniu?

EVA

Deixeu-me en pau, us dic.

ADAM

Eva, t'ho prego, això què significa?

64

EVA

Si no em... Us repeteixo que em deixeu.

ADAM

(A Llum.)

A fe, compare, que no aguanto més.

Em fa mal la ferida a la canyella.

Porteu el cas, que jo me'n vaig al llit.

LLUM

Al llit? Voleu...? Em sembla que sou boig!

ADAM

Que els pengin. Haig de perbocar.

LLUM

Ben cert

que em sembleu trastocat. Justament ara...

Per mi... Digueu-ho al senyor conseller.

Potser us ho permetrà. No sé què us passa.

ADAM

(Altra vegada a Eva.)

Eva, t'ho prego, per totes les plagues...!

Què és el que em porteu?

EVA

Ja us ho diran.

ADAM

És només aquell càntir que la mare
tragina el que jo...

EVA

Sí, el càntir trencat.

ADAM

I res més?

65

EVA

Res.

ADAM

Res més? Segur que no?

EVA

Jo us ho he dit, aneu, deixeu-me en pau.

ADAM

Per Déu, sigues prudent, t'ho aconsello.

EVA

Bergant!

ADAM

A l'atestat, en lletra gòtica
figura el nom de Rupert Bassiol.
El porto ja enllestit a la butxaca.
No sents cruixir el paper? Eva, tu pots,
pel meu honor, passar-lo a recollir
d'aquí a un any, i tallar-te un vestit negre
i un davantal de dol, quan s'anunciï
que el Rupert l'ha petat allí a Batàvia
de no sé quines febres escarlates
o grogues o corruptes...

WALTER

Jutge Adam,

no parleu amb les parts abans que s'obri
la sessió. Seieu i interrogueu-les.

ADAM

Què m'heu dit? Què disposa vostra gràcia?

WALTER

Què dispo? Ho he dit prou clarament:
abans d'obrir el procés, no vull converses
equívokes i ocultes amb les parts.

Aquí teniu el lloc del vostre càrrec
i allò que espero és una vista pública.

ADAM

(A part.)

Maleït sigui! No puc decidir-m'hi.
Hi va haver un espetec, quan vaig anar-me'n...

LLUM

(Espantant-lo.)

Senyor jutge, que sou...?

ADAM

Pel meu honor,
jo no..., la vaig deixar penjada allí
curosament, i hauria estat ben ruc...

LLUM

Què?

ADAM

Què?

LLUM

Us pregunto..

ADAM

Pregunteu si jo...?

ADAM

Us preguntava si sou sord. No havíeu
sentit sa senyoria que us cridava?

ADAM

Creia... Qui em crida?

LLUM

El senyor conseller.

A D A M

(A part.)

A l'infern! Només hi ha una alternativa en aquest cas: o es vincla o petarà. Ja hi sóc! Ja hi sóc! Ja hi sóc! Què disposeu, senyor? Començar el procés?

W A L T E R

Us trobo
força distret, què us passa?

A D A M

Perdoneu-me,
senyor, és que una gallina de Guinea que vaig comprar a un mercader de l'Índia, té la pipida, i per tal d'engreixar-la, demanava consell a la fadrina. Sóc un beneit en coses com aquesta i tracto l'aviram com els meus fills.

W A L T E R

Seieu, crideu les parts i interrogueu-les. Vós, escrivent, redacteu l'acta.

A D A M

Ordena
la vostra gràcia que aquest procés el fem d'acord amb les formalitats o bé com és habitual a Huisum?

W A L T E R

D'acord amb les formalitats legals, com es fa a Huisum, no d'altra manera.

A D A M

Bé, bé, us sabré complaure, senyoria. Esteu a punt, escrivent?

L L U M

Per servir-vos.

A D A M

Segueix, doncs, el teu curs, justícia! Ara que avanci el querellant.

S R A. M A R T A

Jo, senyor jutge.

A D A M

Qui sou vós?

S R A. M A R T A

Qui...?

A D A M

Vós...

S R A. M A R T A

Jo, qui...?

A D A M

Vós, qui sou?
Sí, el nom, l'estat, el domicili, etcètera.

S R A. M A R T A

Feu broma, senyor jutge?

A D A M

Broma, jo?

Senyora, represento la Justícia,
i la Justícia ha de saber qui sou.

L L U M

(A mitja veu.)

No feu preguntes rares.

S R A. M A R T A

Els diumenges,

no fiquen sempre el cap per la finestra
de casa meva quan aneu al mas?

WALTER

La coneixeu?

ADAM

Viu a la cantonada,
si seguí el camí entre les bardisses;
és llevadora i vídua d'un parcer,
una dona decent, de bona fama.

WALTER

Si esteu tan ben informat, senyor jutge,
la pregunta que heu fet era supèrflua.
Que consti el nom a l'acta i afegiu-hi:
coneguda d'aquesta autoritat.

ADAM

Doncs, això. No gasteu formalitats.
Feu-ho com ho ha manat sa senyoria.

WALTER

Pregunteu ara el motiu de la queixa.

ADAM

Que jo ara...?

WALTER

Sí, determinar el motiu.

ADAM

Doncs, amb perdó, també és un càntir.

WALTER

També?

Com?

ADAM

Un simple càntir. Escriviu:
«un càntir», i afegiu-hi: «conegut
d'aquesta autoritat».

LLUM

Amb la primera
sospita en teniu prou per...?

ADAM

Si ho he dit,
anoteu-ho. Senyora, no és un càntir?

SRA. MARTA

Sí, és aquest càntir.

ADAM

Ja ho veieu.

SRA. MARTA

Trencat.

ADAM

Precisió inútil.

LLUM

Per favor!

ADAM

I qui ha trencat el càntir? Aquest bergant?

SRA. MARTA

Sí, ell, aquest bergant.

ADAM

(A part.)

No em cal res més.

RUPERT

Això no és veritat, senyor jutge.

ADAM

(*A part.*)

Amunt, tornes a viure, vell Adam!

RUPERT

Ella ment per la gola.

ADAM

Calla, brètol!

Prou que aviat tindràs la teva gola sota el grilló. Senyor escriptent, poseu «un càntir», i el nom de qui l'ha trencat. Ara ho esbrinarem tot de seguida.

WALTER

Esteu forçant el procés, senyor jutge!

ADAM

Com?

LLUM

Les formalitats...

ADAM

No! Us dic que no!

Sa senyoria no n'és partidari.

WALTER

Si no sabeu com instruir el procés, jutge Adam, no és pas aquest el lloc d'ensenyar-vos-en. Si no sou capaç de fer justícia d'altra manera, retireu-vos; potser el vostre escriptent...

ADAM

Permeteu-me! Jo ho faig com es fa Huisum, com ho ha manat la vostra senyoria.

WALTER

Que jo...?

ADAM

Pel meu honor!

WALTER

Jo us he manat de fer justícia d'acord amb les lleis, i aquí a Huisum em sembla que les lleis són com arreu dels Països Units.

ADAM

Submisament us demano perdó! Aquí a Huisum tenim estatuts propis, amb el vostre permís; cal confessar que no els tenim escrits, però els abona la llarga tradició. Aquestes normes les he seguit fins ara punt per punt. Però també les vostres altres normes, que potser sí que s'usen al reialme, em són familiars. En volem proves? Doncs, maneu! Que d'una manera o altra faré el judici.

WALTER

No em fan gaire gràcia aquests criteris, senyor jutge. Sigui. Torneu a començar.

ADAM

Estigueu al cas, que en quedareu content, pel meu honor! Senyora Marta Rull! Feu la demanda!

SRA. MARTA

Ja ho sabeu, és a causa d'aquest càntir;

concediu-me, però, que abans de dir-vos
què ha passat amb el càntir, us el descrigui
com era abans.

A D A M

Bé, teniu la paraula.

S R A. M A R T A

Veieu el càntir, honorables senyors?
Veieu el càntir?

A D A M

I és clar que el veiem.

S R A. M A R T A

Res nò veieu, amb permís, els bocins,
veieu! El càntir més bonic del món!
Partit en dos! Aquí on hi ha l'esvoranc,
hi figuraven totes les províncies
neerlandeses de Felip d'Espanya.
Aquí, de gala, l'emperador Carles
Cinquè, que encara se'n veuen les cames.
Aquí Felip rebia de genolls
la corona; tot ell ara és al fons;
queden les natges, que també han rebut.
Aquí, commoses, els ulls s'eixugaven
les dues ties, les reines de França
i d'Hongria, i aquí veiem com s'alça
la mà amb el mocador, i és com si encara
plorés per si mateixa. Aquí, al seguici,
es recolza en el sabre Filibert,
per qui va parar el cop l'emperador,
i ara li ha calgut caure, el miserable,
com Maximilià. Els sabres, partits.
Aquí, al bell mig, amb la mitra sagrada,
l'arquebisbe d'Arras podíeu veure,

però també se l'ha endut el diable;
només n'ha quedat l'ombra al paviment.
Aquí al voltant hi havia un fons de guàrdies
amb alabardes, apinyats, i amb piques;
aquí, cases, veieu? Les de la plaça
del Mercat de Brussel·les, observeu
aquí encara un badoc a la finestra:
ara no sé què mira.

A D A M

Estalvieu-nos,

senyora Marta, tanta trencadissa,
si no pertany al cas. Ni l'esvoranc
ni les províncies que hi figuraven
no ens interessen.

S R A. M A R T A

Perdoneu! Com era

el càntir de bonic pertany al cas!
El va guanyar el calderer Xilderic
quan el d'Orange, amb els seus vagabunds
del mar, va caure sobre la ciutat de Briel.
Un espanyol se'l duia, ple de vi,
a la boca, quan Xilderic l'abat,
li pren el càntir, el buida i se l'endú.

A D A M

És clar, un vagabund d'aigua...

S R A. M A R T A

Poc després

l'heretà Timoteu, l'enterramorts,
tan sobri que hi va beure vi només
tres vegades, i encara batejat.
De primer, quan va prendre, als seixanta anys,
una jove muller; tres anys més tard,

quan ella feliçment el va fer pare.
I quan, després de dar-li quinze fills,
la dona va finir, hi va tornar a beure.

A D A M

No està gens malament.

S R A. M A R T A

Després, el càntir
passà a Zaqueu, sastre de Tirlemont,
que va explicar al meu difunt marit,
de viva veu, el que ara us contaré.
Tot fugint dels saquejadors francesos,
llançà per la finestra el càntir, els mobles,
ell mateix va saltar, i el poca-traça
es trencà el coll, i el càntir de terrissa
va caure dret i va quedar sencer.

A D A M

Al gra, senyora Marta Rull, al gra!

S R A. M A R T A

I quan l'incendi del seixanta-sis,
ja el tenia el meu home, que al cel sigui.

A D A M

Recoi de dona! No acabareu mai?

S R A. M A R T A

Si no deixeu que parli, senyor jutge,
aquí hi estic de més, caldrà que busqui
un tribunal que m'escolti.

W A L T E R

És aquí

que heu de parlar, però no d'unes coses
alienes al cas. Si ens aclariu
com valoràveu el càntir, sabrem

tot el que ens cal per emetre un judici.

S R A. M A R T A

Allò que us cal per jutjar, no ho sé pas,
ni ho examino, però sé una cosa:
que si haig de formular la meua queixa,
us haig de poder dir què n'és la causa.

W A L T E R

Bé, doncs, per acabar, què succeí
amb el càntir? Què va passar a l'incendi
de l'any seixanta-sis? Podrem sentir-ho?
Què va passar amb el càntir?

S R A. M A R T A

Què dieu?

Res no li va passar, senyors, creieu-me;
a l'any seixanta-sis, no res! El càntir
va quedar intacte, sencer entre les flames.
L'altre matí el vaig treure de les cendres
de la casa, polit i tan lluent
com si sortís del forn.

W A L T E R

Molt bé. Doncs ara

ja coneixem el càntir. Ara sabem
què ha passat i què no ha passat amb ell.
Què més ens podeu dir?

S R A. M A R T A

Doncs que aquest càntir

que destrossat i tot mereix els llavis
d'una donzella, i fins i tot la boca
de la senyora del governador;
aquest càntir, senyors, jutges altíssims,
me l'ha trencat aquest poca-vergonya.

Qui?
A D A M
Aquest, el Rupert.
S R A. M A R T A
R U P E R T
Això és mentida,
senyor jutge.
A D A M
Tu, espera que et preguntin.
Ja arribarà el teu torn. Ho heu anotat
a l'acta?
L L U M
Oh, sí.
A D A M
Digna senyora Marta,
expliqueu-nos com han anat les coses.
S R A. M A R T A
Ahir a les onze...
A D A M
A quina hora?
S R A. M A R T A
A les onze.
A D A M
Del matí?
S R A. M A R T A
No, perdoneu, de la nit.
Quan ja era al llit i apagava la llàntia,
m'espanten unes veus d'home, un tumult,
que ve de la llunyana alcova on dorm

la meva filla, com si ens envaís
l'enemic. Jo que sí, que corro escales
avall i em trobo que han forçat la porta
de la cambra, m'arriben forts insults,
i quan faig llum a l'entrada, què veig?
El càntir a trossos, escampat pel terra
de la cambra, un bocí a cada racó,
la noia amb les mans juntes, i aquest bèstia
allà al mig, com un foll, plantant-me cara.

A D A M
Rellamps!
S R A. M A R T A
Què?
A D A M
Què em dieu, senyora Marta?
S R A. M A R T A
I llavors fou com si la justa ràbia
em fes créixer deu braços, cadascun
amb urpes de voltor. Li dic què busca
tan a deshora, i per què amb tanta fúria
va trencant càntirs per la casa, i ell...
endevineu quina resposta em dóna,
aquest desvergonyat, aquest bergant!
Si no el veig a la roda, no podré
tornar-me a ficar al llit tranquil·la. Diu
que ha estat un altre qui ha fet caure el càntir
de la postada... Un altre! Què us en sembla?
Un que s'ha esquitllat fora de la cambra...
I llavors em cobreix d'insults la noia.

A D A M
Excuses! I què més?

S R A. M A R T A

Quan sento això,
miro a veure què diu la noia, i veig
que està com un cadàver. Li dic: «Eva»,
li dic, i ella s'asseu. «Ha estat un altre?».
«Per Josep i Maria», crida ella,
«com podeu pensar això, mare?». «Doncs digues,
qui era?». «Qui podia ser», em contesta,
«si no era aquest?», i em jura que ha estat ell.

E V A

Què us vaig jurar? Jo no vaig jurar res!

S R A. M A R T A

Eva!

E V A

No! Diu mentida!

R U P E R T

Ja ho sentiu.

A D A M

Gos maleït! Ara et toca callar!
Vols que et taponi els morros amb el puny?
Ja tindràs temps, ara no...

S R A. M A R T A

Dius que no has...?

E V A

No, mare, és una falsedat. Mireu,
ho sento de debò i amb tota l'ànima,
prò ho haig de declarar públicament:
jo no vaig jurar res, res...

A D A M

Criatures,

heu de ser raonables.

L L U M

Que és estrany!

S R A. M A R T A

Eva, dius que no em vas assegurar...?
No vas parlar de Josep i Maria?

E V A

No pas amb jurament! No vaig jurar!
Ara us ho juro! I ara sí que invoco
Jesús, Maria i Josep...

A D A M

Ei, amigues!

Senyora Marta, què esteu fent? Per què
atemoriu la pobra criatura?
Si la xicota s'ho pot repensar,
si es recorda tranquil·lament d'allò
que ha passat... Ei, dic: d'allò que *ha* passat,
com correspon, i no parla d'allò
que *pot* passar, doncs ja veureu que avui
dirà el mateix que ahir, ho juri o no.
Deixem en pau la Sagrada Família.

W A L T E R

No, senyor jutge, no! Per què donar
a les parts unes directrius ambigües?

S R A. M A R T A

Si té la barra de dir-me a la cara,
la barjaula indecent, que va ser un altre
i no el Rupert el qui..., per mi ja es pot...
no vull dir què, però us ho asseguro,
senyor jutge: si no puc afirmar
que ho va jurar, puc jurar que ho va dir,
i també invoco Josep i Maria.

A D A M

Si ara la mossa també...

W A L T E R

Senyor jutge!

A D A M

Què dieu, senyoria? No és així,
Eva, cor meu?

S R A. M A R T A

Parla! No m'ho vas dir?
No em vas dir res de res, ahir a la nit?

E V A

No nego que ho diguéis.

A D A M

Aquí ho teniu.

R U P E R T

La mala...!

A D A M

Preneu nota!

G U I U

Avergonyi-vos.

W A L T E R

De la vostra conducta, jutge Adam,
no sé què haig de pensar. Si fóssiu vós
qui hagués trencat el càntir, no seriau
més diligent a allunyar les sospites
de vós mateix per acusar aquest jove.
No feu constar res més, senyor escriptent,
que la confessió de la xicoteta
sobre els mots que va dir, no sobre el fet.
No és la noia, qui ara ha de parlar?

A D A M

Si no li toca el torn... Per la meua ànima
un home pot errar en aquestes coses;
qui haig d'interrogar ara, l'inculpat?
Pel meu honor, admeto els bons consells.

W A L T E R

Sí que sou imparcial! Interrogueu
l'inculpat i acabeu d'un cop, si us plau.
Serà l'última causa que porteu.

A D A M

L'última! Què? Ah, és clar! Sí, l'inculpat!
En què pensaves, vell jutge? Ah, aquesta
maleïda gallina de Guinea!
Així la pesta se l'hagués enduta!
No se me'n va del cap aquella pínola...
de pasta...

W A L T E R

Què? Una pínola, dieu?

A D A M

Perdoneu-me, és la que haig de fer empassar
a la gallina. I si aquella carronya
no l'engloteix, no sé què passarà.

W A L T E R

Compliu d'un cop el vostre deure, us dic!

A D A M

Que avanci l'inculpat.

R U P E R T

Jo, senyor jutge!
Sóc Rupert, fill de Guiu, pagès de Huisum.

A D A M

Heu sentit el que acaba d'exposar
contra vós la senyora Marta Rull
davant el tribunal?

R U P E R T

Sí, senyor jutge.

A D A M

Us atreviu a al·legar res en contra?
Ho admeteu o teniu la gosadia
de desmentir-lo com un miserable
descregut?

R U P E R T

Que si al·lego res en contra?
Sí, senyor jutge, amb el vostre permís:
que no hi ha un sol mot de veritat!

A D A M

Ah, no? I sereu capaç de demostrar-ho?

R U P E R T

És clar que sí!

A D A M

Digna senyora Marta,
no us preocupeu, que tot quedarà clar.

W A L T E R

Què us interessa ara, senyor jutge,
de la senyora Marta?

A D A M

Què? Per Déu!

Jo, com a cristià...

W A L T E R

(A Rupert.)

Vós, exposeu-nos

tot allò que al·legueu en favor vostre.
Senyor escrivent, sabeu portar un procés?

A D A M

Què dieu?

L L U M

Si jo...? Si la vostra gràcia...

A D A M

Què bada, aquest? Què podeu al·legar?
Mireu quin ase, aquí dret com un enze.
Què podeu al·legar?

R U P E R T

Jo, al·legar?

W A L T E R

Vós, sí, vós, ara us toca explicar els fets.

R U P E R T

Déu meu, si em permetéssiu dir-hi un mot.

W A L T E R

De fet, això ja és ben intolerable,
senyor jutge.

R U P E R T

Devien ser les deu
tocades de la nit, una nit tèbia
de gener, com de maig, i jo que sí
que li dic al meu pare: «Pare, vull
anar una estona més a veure l'Eva».
Heu de saber que jo la pretenia;
una xicoteta ferma, jo l'he vista
treure's la feina dels dits a la sega,
fer volar el fenc com si res, i jaig dir-li;

«Em vols?», i ella em contesta: «tu, què piules?».
Però després va dir-me: «sí».

ADAM

Cenyiu-vos
a l'assumpte. «Què piules», ximpleries!
«Vaig dir-li: em vols?, i ella em contesta: sí».

RUPERT

A fe meva, senyor...

WALTER

Continueu!

RUPERT

Vaig dir: «pare, escolteu, deixeu-me anar
a parlar-hi una estona a la finestra».
«Molt bé», diu ell, «vés-hi, prò queda't fora».
«Per la meva ànima», dic, «us ho juro».
«Au, vés», diu, «i que tornis a les onze».

ADAM

Doncs au, vinga piular, i no acabeu mai.
Ho explicareu d'un cop?

RUPERT

«Això», vaig dir-li,
«ho trobo enraonat», i prenc la gorra
i me'n vaig; vull anar per la passera,
però em cal tornar al poble, perquè veig
el rierol crescut. «Malament», penso,
«rellamps!». La porta de l'hort és tancada.
Fins a les deu, l'Eva la deixa oberta,
perquè ja sap que, si abans de les deu
no hi he anat, és que ja no hi aniré.

ADAM

Quins tractes indecents!

WALTER

Què més?

RUPERT

Què més?

Quan m'hi apropo pel camí dels tells,
allí on les branques es fan més espesses
i és tan fosc com la catedral d'Utrecht,
sento de lluny que la porta de l'hort
grinyola, i penso: mira, encara és l'Eva!,
i adreço els ulls al lloc des d'on l'oïda
ha rebut el missatge. Haig de renyar-los
quan tornen cecs, i els adreço de nou
al mateix lloc, perquè s'hi fixin més,
i els acuso d'indignes impostors,
d'acusadors, de vils denunciants;
per tercer cop els hi envio, i penso:
com que ells només han complert el seu deure,
s'arrencaran indignats del meu cap
i es posaran al servei d'algú altre;
és l'Eva, la conec pel pitet blanc,
i amb ella hi ha algú més.

ADAM

Ah, sí? Algú més?

I qui, xerraire?

RUPERT

Qui? Per la meva ànima,
vós m'ho pregunteu, doncs...

ADAM

Doncs què? Jo penso
que no podeu dir gat, si no és al sac.

WALTER

Apa, continueu parlant! Deixeu-lo!

Per què l'heu d'interrompre, senyor jutge?

RUPERT

No puc donar-ne fe. Era negra nit,
i de nit tots els gats es veuen negres.
Prò heu de saber que l'ataconador,
l'Adelbert, no fa gaire llicenciat,
temps ha que me la ronda, i la tardor
passada, ja vaig dir-li: «mira, Eva,
que aquest brètol t'empaita, i no em fa goig;
tu no ets un mos per a les seves dents,
cal que li ho diguis, o si no, a fe meva
que surt volant del teu mas». I ella fa:
«em sembla que vols gresca», i me li diu:
«a l'altre no sé què, ni carn ni peix:
i jo llenço el marrà per la finestra».

ADAM

I aquest tipus, es diu Adelbert?

RUPERT

Sí,

Adelbert.

ADAM

Bé, ja és un nom. Ara tot
s'aclarirà. Ho heu apuntat a l'acta,
senyor escriptent?

LLUM

Oh sí, amb tota la resta.

ADAM

Rupert, fill meu, continueu.

RUPERT

Com que eren
les onze quan enxampo la parella

i jo sempre em retiro a les deu, penso:
encara hi ets a temps, Rupert, encara
no t'ha crescut la cornamenta. Toca't
el front i mira que no hi broti res
que s'assembla a una banya. I jo que sí,
que sense fer soroll em fico a l'hort,
m'amago rere un teix, sento murmuris,
brometes, estrebades, senyor jutge,
i jo que penso, a fe que em vénen ganes...

EVA

Malvat! És una infàmia...!

SRA. MARTA

Bergant!

Quan estarem a soles, em veuràs
les dents! Espera, que encara no saps
on em creixen els pèls! I ja ho sabràs!

RUPERT

I passa un quartet d'hora més, i em dic:
Què en sortirà? Potser toquen a noces?
No ho he acabat de pensar, quan tots dos
passen a dintre abans que per l'església.

EVA

Mare, sortiu d'aquí, passi el que passi...

ADAM

Tu calla, creu-me a mi! Mala negada et...!
T'ha dit ningú que parlis, bocamolla?
Espera que jo et doni la paraula!

WALTER

Per Déu que és ben estrany...!

RUPERT

I em ve tot d'una,

senyor jutge, em ve com un cop de sangs!
Aire! I em salta el botó del coll! Aire!
M'arrenco la gorgera i dic: vull aire!
I m'hi llanço, m'hi faig a cops, renego,
perquè trobo tancada a pany i clau
la porta de la meuca, i d'un patac
l'obro i em fico a dintre...

ADAM
Cap de trons!

RUPERT
Just quan salto de cop, rodola el càntir
de la postada i s'estavella al terra,
i zas! Un que ha saltat per la finestra:
en veig encara els faldons de la gecà.

ADAM
L'Adelbert?

RUPERT
Qui sinó ell, senyor jutge?
La noia es planta, la tiro per terra,
em llanço a la finestra i trobo el tipus
penjat encara als pals de l'emparrat,
on el raïm s'enfila a la teulada,
i com que tinc el mànec a la mà
de quan he esbatanat la porta, endinyo
una bleva amb el ferro al miserable,
que encara tinc a l'abast, senyor jutge.

ADAM
Ah, era un mànec?

RUPERT
Què?

ADAM
Que si era...

RUPERT
El mànec
de la porta.

ADAM
Per'xò!

LLUM
És que us pensàveu
que era una daga?

ADAM
Una daga, jo... com?

RUPERT
Una daga!

LLUM
Són fàcils de confondre!
S'assemblen molt, un mànec i una daga!

ADAM
Jo crec...

LLUM
Sí, hi ha la tija, senyor jutge.

ADAM
La tija?

RUPERT
Però no va ser la tija,
sinó el pom, perquè jo agafava el mànec
del revés.

ADAM
Del revés, el mànec, eh?

LLUM
Vaja!

RUPERT
I l'agafador tenia un tros
de plom rodó com el puny d'una daga.

ADAM
Ah, com el puny...

LLUM
Com el puny d'una daga!
Ja ho sabia que havia de tractar-se
d'una arma traïdora.

WALTER
Aneu al gra,
senyors!

ADAM
Tot això són criaturades,
senyor escriptent... Continueu!

RUPERT
El tipus
cau a terra, i quan ja vaig a girar-m'hi
d'esquena, veig que es mou en la foscor,
i penso: encara ets viu? Pujo a l'ampit
i em dispo a saltar i barrar-li el pas.
Però, senyors, just quan prenc embranzida,
em tira un bon grapat de grans de sorra...
i el subjecte, la nit, el món, l'ampit
on encara m'aguanto sembla caure
tot plegat dins un sac, Déu em castigui...
Sembla una pedregada que s'escampa
volant contra els meus ulls.

ADAM
El maleït!

I qui ho va fer?

RUPERT
L'Adelbert!

ADAM
El bergant!

RUPERT
Juro que si era ell...

ADAM
Doncs qui, si no?

RUPERT
Com si una pluja de pedra em fes caure
dins una timba de deu braces, salto
ara de la finestra dins la cambra,
i em fa l'efecte que haig d'esbotzar el terra,
però no em trenco el coll ni l'espina,
ni els ronyons ni res més; aquell subjecte,
però, no l'he atrapat. M'assec a terra
i em frego els ulls. Llavors ella s'acosta
i crida: «Ah, Déu del cel!», crida, «Rupert!
Què t'ha passat?». Jo que sí que algo el peu
i sort que no vaig veure on apuntava.

ADAM
Per culpa de la sorra?

RUPERT
Del grapat
de sorra!

ADAM
El maleït us va encertat!

RUPERT

Quan m'aixeco —per què m'haig d'embrutar les mans pegant-la?—, l'esbronco i li dic: «ets una meuca repugnant», i penso que amb això en tindrà prou, però el dolor em priva de parlar, perquè llavors entra a la cambra la senyora Marta, alça la llàntia i veig la noia allí, tremolant davant meu, que feia pena; ella, tan coratjosa sempre, i penso: millor estar cec; m'arrencaria els ulls perquè hi jugués a bales qui volgués.

EVA

Per un malvat així, no val la pena...

ADAM

A callar!

RUPERT

I ja coneixeu la resta.

ADAM

Com, la resta?

RUPERT

Entra la senyora Marta traient foc pels queixals, i el veí Roc, i el veí Eloi, les ties Lisa i Sus, i minyones, criats, i gats i gossos, un espectacle! I la mare pregunta a la xicoteta qui ha trencat el càntir i ella diu, ja ho sabeu, que ho he fet jo... I a fe que no va tan descaminada. Ella el duia a la font, jo l'he trencat, i el sabater té un forat a la closca.

ADAM

Què podeu objectar, senyora Marta, a un discurs com aquest?

SRA. MARTA

Jo, a aquest discurs? Doncs que, com una guilla amb una lloca, s'ha esmunyit a escanyar la veritat. Qui sigui just, agafarà una maça per abatre aquest monstre de la nit.

ADAM

Cal donar-ne una prova.

SRA. MARTA

Amb molt de gust. Aquest serà el meu testimoni... Parla!

ADAM

La filla? No, senyora!

WALTER

No? Per què?

ADAM

De testimoni, senyor? No llegim al codi, títol quart —o és el cinquè?— que els càntirs o altres coses —què sé jo?—, si els trenquen joves malfactors, no val el que diguin les filles per les mares?

WALTER

Al vostre cap, la ciència i l'error estan tan ben pastats com en un pa, i em doneu part dels dos en cada llesca. No cal el testimoni de la mossà; que declari, això sí, i després que digui com i per qui pot testimoniar.

A D A M

Sí, que declari. Bé, Títol sisè.
Prò no hem de creure res d'allò que digui.

W A L T E R

Endavant, filla.

A D A M

Ei, Lisa! Permeteu-me!
Se m'ha assecat la gola. Greta, vine!

ESCENA VUITENA

Apareix una minyona. Els mateixos.

A D A M

Porta un vas d'aigua!

M I N Y O N A

Tot seguit, senyor!

(*Se'n va.*)

A D A M

Puc oferir-vos també...?

W A L T E R

Moltes gràcies.

A D A M

Preferiu vi francès o del Mosela?

(*Walter fa una inclinació; la minyona porta aigua i se'n torna.*)

ESCENA NOVENA

Walter, Adam, sra. Marta, etc., sense la minyona.

A D A M

Si puc parlar amb franquesa, senyoria,

l'afer es presta ara a una avinença.

W A L T E R

No ho veig clar, senyor jutge. Una avinença?
La gent de seny potser pot avenir-se;
prò com veieu possible una avinença,
si encara no heu desembullat els fets?
És això el que m'hauríeu d'explicar.
Digueu-me, com penseu engiponar-ho?
Heu rumiat ja un veredicte?

A D A M

A fe

que si la llei em deixa a l'estacada,
haig de recórrer a la filosofia.
Dic que fou... l'Adelbert...

W A L T E R

Qui?

A D A M

o el Rupert.

W A L T E R

Qui?

A D A M

O el Rupert, el qui ha trencat el càntir.

W A L T E R

Qui ho ha fet, doncs? L'Adelbert o el Rupert?
Veig que, amb el vostre veredicte, feu
com qui fica la mà en un sac de pèsols.

A D A M

Permeteu-me!

W A L T E R

Calleu, calleu, si us plau!

ADAM

Com vulgueu. A fe meva, no tindria
res d'estrany que ho haguessin fet tots dos.

WALTER

Si ho pregunteu, ho esbrinareu.

ADAM

D'acord,
però si aclariu res, jo sóc un brètol.
Vós, teniu l'acta a punt?

LLUM

Perfectament.

ADAM

Bé.

LLUM

I enceto un plec nou, amb moltes ganes
de saber allò que hi constarà.

ADAM

Un plec nou?

Molt bé.

WALTER

Pots parlar, filla.

ADAM

Parla, Eva,
ho sents? Ja pots parlar, bona minyona!
Digues a Déu, petita, a Déu i al món,
ni que sigui una part de veritat.
Pensa que estàs davant el tron de Déu
i que el teu jutge no l'has d'afligir
amb evasives ni xafarderies
que no siguin al cas. Sé que tens seny.

98

Un jutge, saps?, sempre és un jutge. Avui
el necessita algú i demà algú altre.
Que acuses l'Adelbert? Doncs serà just.
Que cites el Rupert? També ho serà.
Parla, parla, no sóc un home recte,
si no ho aclarim tot com desitjaves.
Prô si ens contes històries d'algú altre,
si esmentes noms estúpids, de tercers,
vés amb compte, no t'haig de dir res més.
Aquí a Huisum, per Satanàs, ningú
no et creurà, ni en tots els Països Baixos.
D'una paret no en surt cap testimoni.
Prou sabrà defensar-se l'Adelbert,
i al teu Rupert se'l pot endur la pesta.

WALTER

Si deixéssiu estar els vostres discursos!
Gasteu saliva sense to ni so!

ADAM

No els enteneu, senyor?

WALTER

Continueu,
que des d'aquest seient ja heu parlat massa!

ADAM

Jo, senyoria, no he tingut estudis,
no em faig entendre a un cavaller d'Utrecht,
però amb aquesta gent hi ha un altre tracte.
La noia sap què vull, què us hi jugueu?

SRA. MARTA

Què vol dir, això? Parlaràs clar!

EVA

Oh, mare!

99

S R A. M A R T A

T'aconsello...!

R U P E R T

Escolteu, senyora Marta,
costa de parlar clar quan la consciència
se'ns posa al coll com un punyal.

A D A M

Calleu,
set-ciències! Ara, muts!

S R A. M A R T A

Qui era?

E V A

Oh, Jesús!

S R A. M A R T A

Fava! Que no tens vergonya?
«Oh, Jesús!». Com si fos una barjaula.
Va ser el senyor Jesús?

A D A M

Quin disbarat,
senyora Marta! Deixeu que s'expliqui
i no me l'espanteu... «Fava! Barjaula!».
No anem enlloc. Ja se'n recordarà.

R U P E R T

Sí, se'n recordarà.

A D A M

Tu calla, dropo!

R U P E R T

De l'ataconador, es recordarà.

A D A M

Per Satanàs! L'agutzil! Ei, Alfred!

R U P E R T

Bé, ja callo! Deixeu-ho estar, senyor!
Ja se li acudirà de dir el meu nom.

S R A. M A R T A

Escolta, aquí no em donis l'espectacle,
ho sents? Que ja n'he fet quaranta-nou
amb honor, i així haig d'arribar als cinquanta.
El dia tres de febrer faig els anys
i avui és dia u. Acabem: qui era?

A D A M

A fe meva! Molt bé, senyora Marta!

S R A. M A R T A

Quan es moria el pare, em va dir: «Marta,
busca'm un home honrat per a la noia,
i si s'ha de tornar una qualsevol,
dóna a l'enterramorts una propina
i que em torni a posar de cara amunt,
perquè m'hauré regirat dins la tomba».

A D A M

Vaja, no està malament.

S R A. M A R T A

Si no vols

honorar el pare i la mare d'acord
amb el quart manament, digues: «jo vaig
obrir la porta a l'ataconador
o a un tercer home, prò no al meu promès».

R U P E R T

Em fa pena. Deixeu-lo estar, aquest cànti ,
us ho suplico. Ja el portaré a Utrecht!

Voldria haver estat jo qui l'ha partit.

EVA

Com pots ser tan innoble? Avergonyeix-te de no saber dir: «bé, he trencat el càntir!». Avergonyeix-te, sí, ja que no pots confiar en mi ni creure en els meus actes. No et vaig donar la mà i et vaig dir: «sí», quan em vas preguntar: «Eva, que em vols?». Creus que vals menys que l'ataconador? Ni que em veiessis pel forat del pany bevent amb l'Adelbert del mateix càntir, havies de pensar: «l'Eva és honorada, tot quedarà resolt a favor d'ella, si no en aquesta vida, a l'altra vida, quan ressuscitarem».

RUPERT

Per la meva ànima, és massa enllà. Jo crec allò que toco.

EVA

Si hagués estat l'Adelbert, que em condemni si no t'ho hagués confiat de seguida. Per què fer-ho en presència de veïns, de criats i minyones...? Si jo hagués tingut motius per amagar-ho, digues, per què, Rupert, digues, per què no hauria de dir que vas ser tu? Per què no fer-ho?

RUPERT

Al diable! Ho pots dir, hi estic d'acord, si pots estalviar-te la picota.

EVA

Oh, abominable! Ingrat! Mereixeries que me'ls estalviés! Mereixeries

que amb un sol mot jo recobrés l'honor i tu et perdessis per sempre!

WALTER

Molt bé!

Volem aquest sol mot! No perdem temps! No era, doncs, el Rupert?

EVA

No, senyoria, ja que ell mateix ho vol negar... Per ell ho vaig callar: aquest càntir de terrissa no el va trencar el Rupert. Si ell us ho nega, el podeu creure.

SRA. MARTA

Eva! No va ser ell?

EVA

No, mare, i si vaig dir-ho, era mentida.

SRA. MARTA

Mira que et trenco els ossos!
(*Deixa el càntir a terra.*)

EVA

Com vulgheu.

WALTER

(*Amenaçant.*)
Senyora Marta!

ADAM

Ei, agutzil, traieu-me fora d'aquí aquesta mala pècora. Per què calia que fos el Rupert? Perquè éreu vós qui aguantava l'espelma? La mossà, em sembla, ha de saber què diu. Sóc un ximple, si no era l'Adelbert.

SRA. MARTA

Era doncs l'Adelbert? Dignes, no l'era?

ADAM

Parla, petita, no era l'Adelbert?

EVA

Com podeu ser tan infame, tan vil?

Com podeu dir que l'Adelbert...

WALTER

Minyona!

Què us permeteu? És aquest el respecte
que us cal tenir davant el jutge?

EVA

Quin?

Aquest jutge? Ell mateix mereixeria
comparèixer davant un tribunal,
com a reu de pecat. Ell sí que sap
potser millor que ningú qui va ser.
(*Es gira vers el jutge.*)

Ahir, no vau enviar l'Adelbert
a la ciutat, a Utrecht, a l'oficina
d'allistament de reclutes, per dur-hi
un atestat? Com podeu sospitar-ne,
si vós sabeu molt bé que va anar a Utrecht?

ADAM

Doncs al diable! Qui podia ser,
si no era l'Adelbert! Ni era el Rupert
ni l'Adelbert?... Tu, què fas?

RUPERT

Senyor jutge,
per la meva ànima, permeteu que us digui
que la noia no deu haver mentit.

Perquè ahir vaig trobar-me l'Adelbert
que anava a Utrecht, devien ser les vuit
del matí, i si no va enxampar un cotxe,
segur que el tipus, camatort com és,
a la nit no podia haver tornat.

Així doncs, ha d'haver estat un tercer.

ADAM

Tros d'ase! Camatort, dius? El veiéssiu
gastar les botes com el més lleuger!
Que em quedi paralític, si un llebrer
no s'ha de posar al trot per abastar-lo.

WALTER

Que s'expliqui la noia.

ADAM

Perdoneu,
però la noia poc us podrà dir.

WALTER

Que poc em podrà dir? A mi? Per què?

ADAM

És una bleda. Bona noia, sí,
prò bleda; una mocosa que enrogeix
quan veu de lluny uns bigotis! Són noies
que a les fosques ho aguanten tot, i ho neguen
davant del jutge quan es fa de dia.

WALTER

Sou massa tolerant, massa benèvol,
en tot allò que afecta aquesta noia.

ADAM

Si us haig de dir la veritat, senyor,
el seu pare va ser un bon amic meu,
i si avui us digneu ser complaent,

no haurem de fer res més que complir el deure de deixar anar la seva filla.

WALTER

Tinc

un gran desig, senyor jutge, d'anar fins al fons de l'assumpte. Filla meva, sense por, digues qui ha trencat el càntir. No hi ha ningú davant teu que no pugui perdonar el teu mal pas.

EVA

Digne, estimat

i benigne senyor, heu de dispensar-me d'explicar-vos com van anar les coses. No malpenseu d'aquesta negativa. És el disegni insondable del cel el que em tanca la boca en aquest cas. Que Rupert no ha trencat el càntir, vull confirmar-ho, si així m'ho demaneu, davant l'altar amb un jurament solemne. Prò els fets d'ahir, en tots els altres detalls, són cosa que només m'afecta a mi, i la mare no em pot voler arrencar tota la troca per causa d'un fil que té a la mà i es barreja amb els altres. El càntir, no puc dir qui l'ha trencat. Tocaria uns secrets que no són meus únicament, i són estranys al càntir. Tard o d'hora els confessaré a la mare, però aquest tribunal no és el lloc perquè ella m'ho pregunti. No hi té dret.

ADAM

És clar que no, pel meu honor. La noia sap quines són les nostres competències.

El jurament que presti davant nostre anul·larà la queixa de la mare, i ningú no podrà objectar-hi res.

WALTER

Què hi heu de dir, a la declaració, senyora Marta?

SRA. MARTA

Si no hi puc dir res

prou consistent, severíssim senyor, és que el xoc m'ha paralytat la llengua. Hi ha algun cas de persona extraviada que, per salvar l'honor davant el món, gosa de jurar en fals en un judici; prò ser perjur davant l'altar de Déu perquè et posin després a la picota, el món ho veu avui per primer cop. Si hagués estat un altre, i no el Rupert, qui s'hagués esquitllat ahir a la cambra, honorable senyor, si fos possible res de semblant, m'enteneu?, no perdria més temps aquí. La trauria de casa i li diria: filla, el món és ample, no hi pagaràs lloguer, i has heretat també uns cabells prou llargs, el temps dirà si un dia pots penjar-te'n.

WALTER

Calma, calma, senyora Marta.

SRA. MARTA

Però com que puc donar un tomb a les proves presentades per ella, i ella em nega aquest servei,

i estic ben convençuda que fou ell
i ningú més qui va trencar-me el càntir,
aquest afany de negar-ho em desvetlla
una nova sospita vergonyosa.
Aquesta nit amaga un altre crim
a més de la destrossa del meu càntir.
Senyor, haig de dir-vos que el Rupert pertany
a la lleva que jurarà bandera
a Utrecht d'aquí a pocs dies. Molts d'aquests
fills de la pàtria volen desertar.
Suposem que ahir vespre ell hagués dit:
«Què et sembla, Eva? Vine. El món és gran,
i tens les claus dels cofres i les arques»,
i ella s'hagués resistit una mica.
Llavors la resta, quan els vaig sorprendre,
hauria anat com ha anat, i ara actuen
ell per venjança i ella per amor.

RUPERT

Harpia immunda! Quins mots es permet!
«Dels cofres i les arques», diu?

WALTER

Silenci!

EVA

Ell, desertar?

WALTER

No ens desviem del tema,
que és aquest càntir. Proveu-me, proveu-me
que és el Rupert qui l'ha trencat!

SRA. MARTA

Molt bé.

Senyoria, primer vull demostrar-vos
que el Rupert l'ha trencat, i tot seguit

donaré un tomb per casa. Ja veureu
com, per cada paraula que ella ha dit,
presento un testimoni a favor meu.
Ja els hauria portat, un rere l'altre,
si hagués tingut ni la més lleu sospita
que ella no parlaria a favor meu.
Si crideu ara la senyora Brígida,
la tia del Rupert, en tindrè prou
per poder discutir el punt principal.
Perquè ella, a dos quarts d'onze, va trobar-lo
a l'hort, abans que el càntir fos trencat
—tingueu-ho en compte—, enraonant amb l'Eva.
Deixo al vostre criteri, senyors jutges,
fins a quin punt aquest sol testimoni
parteix pel mig la falla que ha inventat.

RUPERT

Qui dieu que...?

GUIU

La Brígida?

RUPERT

A mi? Amb l'Eva?

A l'hort?

SRA. MARTA

Amb l'Eva, a l'hort! A dos quarts d'onze,
abans que, com ell deia, allà a les onze
forcés la porta com una ventada.
Xerrava amb ella, entre manyac i dur,
com per convèncer-la d'alguna cosa.

ADAM

(A part.)

Condemnat! El diable em tracta bé...

WALTER

Feu venir aquesta dona.

RUPERT

Per favor,
senyors, no hi ha res cert! És impossible!

ADAM

Espera, tu, canalla! Ei, agutzil!
Sí, quan t'escapes, es peten els càntirs...
Senyor escriptent, aneu, feu-nos venir
la tia Brígida!

GUIU

Tu, maleït
brètol! Què has fet? Encara et trencaré
tots els ossos.

RUPERT

Per què?

GUIU

Per quin motiu
em vas callar que a dos quarts d'onze estaves
rondant la mossa a l'hort? Per què ho callaves?

RUPERT

Per què ho callava? Llamp de Déu! Perquè
no és cert, pare! I si la tia Brígida
així ho declara, ja podeu penjar-me,
i pels peus, si voleu.

GUIU

Però si ella
en dóna testimoni, tu... prepara't!
Tu i aquesta Eva, aquesta bona mossa,
per la manera com us conduïu
davant el tribunal, heu fet conxorxa.

Hi ha algun secret vergonyós que ella sap
i que no diu per mirament a algú.

RUPERT

Un secret? Quin?

GUIU

Per què has fet l'equipatge?
Digues, per què vas fer-lo ahir a la nit?

RUPERT

L'equipatge?

GUIU

Camises, pantalons,
roba de sota, sí! Vas fer un fardell
com per dur-lo a l'espall de viatge!

RUPERT

Perquè em cal anar a Utrecht, al regiment!
Oh, llamp del cel! Penseu que jo...?

GUIU

A Utrecht?
Sí, a Utrecht! Quines presses per anar-hi!
Abans-d'ahir no sabies encara
si havies d'esperar cinc o sis dies.

WALTER

Podeu dir res sobre l'assumpte, pare?

GUIU

Senyor, encara no puc afirmar res.
Quan es va trencar el càntir, jo era a casa,
i no he vist que el meu fill hagi comès
cap altra acció, si us haig de confessar
la veritat, que el faci sospitós.
Ben convençut de la seva innocència,

després del daltabaix, m'he presentat
a desfer el compromís de matrimoni
i a reclamar la cadena de plata
i la medalla que ell va regalar
a la fadrina la tardor passada.
Si ara, davant els meus cabells blancs, surt
a la llum que hi ha fuga i traïdoria,
això, senyors, és tan nou per a mi
com ho és per a vosaltres. Que el dimoni
li trenqui el coll si és així.

WALTER

Senyor jutge,
feu venir ara la senyora Brígida.

ADAM

No us cansarà aquest procés, senyoria?
S'allarga massa. Encara no heu mirat
les caixes ni el registre... Quina hora és?

LLUM

Dos quarts tocats.

ADAM

D'onze?

LLUM

Amb perdó, de dotze.

WALTER

No hi fa res.

ADAM

Qui ha embogit, el temps o vós?
(Mira el rellotge.)
No sóc un home honrat si... Què ordeneu?

WALTER

El meu parer és...

ADAM
Que hi posem fi? Molt bé!

WALTER

No, el meu parer és continuar, si us plau!

ADAM

També està bé..., si és el vostre parer..
Si no, pel meu honor, demà a les nou,
liquidaré l'afer al vostre gust.

WALTER

Ja sabeu el que vull.

ADAM

Com vós maneua.
Senyor escrivent, envieu l'agutzil
que citi al tribunal la tia Brígida.

WALTER

I vós, per tal d'estalviar-me un temps
que per a mi té molt valor, preneu-vos
la causa amb una mica més de ganes.
(Llum se'n va.)

ESCENA DESENA

Els mateixos, menys Llum. Després, unes minyones.

ADAM

(S'alça.)
Mentrestant, si us va bé, potser podríem
alçar-nos una estona...

WALTER

Hm! Sí, d'acord.

Anava a dir...

ADAM

Permeteu que les parts
també, mentre esperem la tia Brígida...?

WALTER

Què? Les parts?

ADAM

Sí, que surtin al vestíbul.

WALTER

(A part.)

El maleït!

(En veu alta.)

Sabeu què, senyor jutge?

Doneu-me un vas de vi mentre esperem.

ADAM

Amb tot el cor! Ei, Greta! Em feu feliç,
senyor! Greta!

(Apareix la minyona.)

MINYONA

Ja vinc.

ADAM

Què us ve de gust?

Fora tothom! —Vi francès?— Al vestíbul!
O vi del Rin?

WALTER

Del nostre Rin.

ADAM

Molt bé.

Ja us tornaré a cridar!

WALTER

On voleu que vagin?

ADAM

Au, Greta, el del racó! —Què preguntàveu?
Només aquí al vestíbul—. Té, la clau!

WALTER

Hm! Quedeu-vos.

ADAM

A fora, us dic! —Au, Greta!
Ah, i la mantega fresca, i el formatge
de Limburg, i l'ànec de Pomerània
fumat...

WALTER

Prou! Un moment! No us molesteu
tant, senyor jutge, us ho demano.

ADAM

Aneu

al diable, vosaltres! I tu, fes
el que et mano...

WALTER

Traieu fora la gent?

ADAM

Què dieu?

WALTER

Que si vós...

ADAM

Faig que es retirin,
amb el vostre permís, fins que es presenti
la tia Brígida. O potser voldríeu...?

WALTER

Hm, com us sembli. Però val la pena?

Creieu que trigaran tant a trobar-la
al poble?

A D A M

Avui és dia de fer llenya,
senyor, i la majoria de les dones
han anat als pinars a collir branques.
Podria ser que...

R U P E R T

La tia és a casa.

W A L T E R

A casa? Doncs deixeu-ho...

R U P E R T

Ara vindrà.

W A L T E R

Serà aquí tot seguit. Porteu-me el vi.

A D A M

(A part.)
Maleït!

W A L T E R

Endavant! Però no vull
menjar sinó una llesca de pa i sal.

A D A M

(A part.)
Si pogués enganxar la mossa a soles
uns quants segons!
(En veu alta.)

I ara! Només pa i sal?

W A L T E R

Només.

A D A M

Almenys formatge de Limburg,
que us posa a punt la boca per al vi.

W A L T E R

Un bocinet de formatge, i res més.

A D A M

Vés-hi, doncs. I el domàs per parar taula.
Tot molt modest, però ofert amb el cor.
(Se'n va la minyona.)

Un vell conco com jo té l'avantatge
que pot gaudir quan vol amb un amic
d'allò que tants esforços i penúries
costa als qui cada dia han de partir-s'ho
amb dona i fills.

W A L T E R

Abans anava a dir-vos:
com us heu fet la ferida? És un trau
ben lleig al cap, certament.

A D A M

He caigut.

W A L T E R

Caigut? Ah, vaja! Quan? Ahir a la nit?

A D A M

Aquest matí, a quarts de sis, perdoneu,
quan saltava del llit.

W A L T E R

Amb què heu topat?

A D A M

Si haig de ser franc, amb mi mateix senyor;
amb el cap vaig anar a tocar l'estufa.
No m'ho explico, encara.

WALTER
Per darrere?

Com? Per darrere...?

ADAM

WALTER
O per davant? Teniu
dos forats, l'un davant, l'altre darrere.

ADAM
Pel davant i el darrere! Greta!
(*Les dues minyones, amb el vi, etc. Paren taula i se'n tornen.*)

WALTER
Com?

ADAM
Aquí primer i després aquí. Al cantell
de l'estufa amb el front, i de retop,
projectat per l'estufa, contra el terra,
on vaig topar de corcoll.
(*Serveix el vi.*)

Si us agrada...

WALTER
(*Pren el vas.*)
Si tinguéssiu muller, sospitaria
de vós coses estranyes, senyor jutge.

ADAM
Per què?

WALTER
Perquè, a fe meva, esteu tot ple
d'esgarrapades.

ADAM

(*Riu.*)

No, gràcies a Déu,
no són ungles de dona.

WALTER
Ho crec. Un altre
avantatge de ser solter.

ADAM
Les branques
per fer els capolls els cucs de seda estaven
damunt l'estufa, assecant-se. Beguem!
(*Beuen.*)

WALTER
I justament avui, d'una manera
tan estranya, us quedeu sense perruca!
Us hauria tapat aquestes nafres!

ADAM
Sí, una desgràcia no ve mai sola!
Ara del tendre... Us puc...?

WALTER
Un bocinet.
De Limburg?

ADAM
Acabat de dur, senyor.

WALTER
Digueu-me, com dimonis ha passat?

ADAM
Què?

WALTER
Que us hàgiu quedat sense perruca.

A D A M

Mireu, ahir a la nit em vaig asseure a llegir una acta sense haver trobat les ulleres, i em vaig abocar tant sobre els fulls, que la flama de l'espelma va inflamar la perruca. Em va semblar que queia foc del cel damunt la meva testa de pecador: vull arrencar-me-la, prò no he tocat la cinta del darrera, quan ja s'encén com Sodoma i Gomorra, i salvo a penes els tres pèls que em queden.

W A L T E R

Quin greu! I teniu l'altra a la ciutat?

A D A M

A casa el perruquer. I ara tornem al nostre cas.

W A L T E R

Ei, per què tanta pressa!

A D A M

Doncs què? El temps vola. Un altre vas? Teniu. *(Serveix.)*

W A L T E R

L'Adelbert, si aquell tipus no ha mentit, també ha tingut una mala caiguda.

A D A M

Pel meu honor que sí.

W A L T E R

Si aquest afer, com em temo, no l'esbrinem aquí, us serà fàcil descobrir el culpable per les ferides, als carrers del poble.

(Beu.)

De Nierstein?

A D A M

Què?

W A L T E R

O d'Oppenheim?

A D A M

De Nierstein.

Ah, vaja, hi enteneu, pel meu honor!
De Nierstein. Com si fos portat per mi.

W A L T E R

Fa tres anys vaig tastar-ne del tonell.
(Adam torna a servir.)
A quina alçada es troba la finestra de casa vostra?... Vós, senyora Marta!

S R A. M A R T A

La finestra?

W A L T E R

Sí, la del dormitori de la xicota...

S R A. M A R T A

Doncs és una cambra del primer pis; a sota hi ha un celler. No són més de nou peus, prò ben mirat, fa de molt mal saltar, perquè a dos peus del mur, puja una parra amb troncs nuosos per un reixat que ocupa tot el mur. La finestra també en queda encerclada. Un senglar, ben armat dels seus ullals, tindria feina per obrir-s'hi pas.

ADAM
No hi pot quedar penjat ningú.
(*Es posa vi.*)

WALTER
Ah, no?
(*Beu.*)

ADAM
I ara!

WALTER
(*A Rupert.*)
On vau colpir el pecador? Al cap?

ADAM
Més vi?

WALTER
Deixeu-ho.

ADAM
El vas!

WALTER
És mig ple.

ADAM
L'omple.

WALTER
Ho heu sentit?

ADAM
El que falta.

WALTER
Per favor!

ADAM
El que fa tres, el nombre pitagòric.
(*Li omple el vas.*)

WALTER
(*Altra vegada a Rupert.*)
Quants cops vau donar al cap del pecador?

ADAM
El primer, el Creador; el segon, el Caos;
el tercer, el Món. Tres vasos em van bé.
Amb el tercer, ens bevem gotes de sol,
i el firmament en cadascun dels altres.

WALTER
Quants cops vau donar al cap del pecador?
Us ho pregunto a vós, Rupert!

ADAM
A veure
si ho sentirem, per fi! Quants cops va rebre
el pecador? Au, canta! Llamp del cel...
Ni ell mateix ja no sap... Ho has oblidat?

RUPERT
Amb el pom de la porta?

ADAM
Què sé jo...?

WALTER
Quan vau picar-lo des de la finestra...

RUPERT
Dos cops.

ADAM
El brètol! Ho té ben present!
(*Beu.*)

WALTER

Dos cops! Sabeu que amb dos cops com aquests el podíeu matar?

RUPERT

Si l'hagués mort, ara el tindria. Em semblaria just tenir-lo mort aquí al davant, podria dir-vos que va ser ell, que no he mentit.

ADAM

Sí, mort! Ja ho crec. Però em sembla que no...
(*Serveix vi.*)

WALTER

I és cert que en la foscor no el vau conèixer?

RUPERT

Ni mica! Com l'hauria conegut?

ADAM

Per què no obries bé els ulls? A la vostra salut!

RUPERT

Els ulls oberts? Ja els hi tenia!
I me'ls va omplir de sorra Satanàs!

ADAM

(*Per a ell mateix.*)

De sorra, sí! Per què els obries tant?

(*A Walter.*)

Aquí, senyor, tenim el que ens agrada!
Brindem.

WALTER

Per tot allò que és bo i lleial!
(*Beuen.*)

ADAM

I ara, si us plau, per acabar...
(*Serveix.*)

WALTER

Sovint

passeeu per casa la senyora Marta, senyor jutge. Digueu, quines persones hi entren i en surten, a més del Rupert?

ADAM

Perdoneu-me, no hi passo tan sovint, i no us puc dir qui entra i surt.

WALTER

Què dieu?

No visiteu de tant en tant la vídua del vostre amic difunt?

ADAM

No, no, de fet, rares vegades.

WALTER

Vós, senyora Marta,

i el jutge Adam, no estàveu pas renyits? Diu que ja no venia a parlar amb vos?

SRA. MARTA

Hm! Renyits? No, senyor, això no. Jo crec que encara es considera un bon amic. Prò de veure sovint a casa meua el senyor conveí, no puc vantar-me'n. Fa nou setmanes que hi va posar els peus per darrer cop, i encara de passada.

WALTER

Què dieu?

SRA. MARTA

Què?

WALTER

Nou setmanes, ja fa?

SRA. MARTA

Dijous en farà deu. Va demanar-me unes llavors de clavells i de prímules.

WALTER

I els diumenges..., quan surt a la masia!

SRA. MARTA

Sí, llavors... sol mirar per la finestra, ' ens diu bon dia a la noia i a mi, i continua caminant.

WALTER

(A part.)

Potser

cometo amb aquest home...

(Beu.)

Jo em pensava

que el fet que la fadrina us ajudés de tant en tant a la vostra masia, us faria passar amb certa freqüència a donar-ne les gràcies a la mare.

ADAM

Com, senyor?

WALTER

No m'heu dit que la minyona us ajudava amb les vostres gallines malaltes? No dieu que us ha donat avui mateix un consell sobre això?

SRA. MARTA

És així, senyoria. Abans-d'ahir va enviar a la xicoteta una gallina de Guinea, amb la mort ficada al cos. Fa un any que ja n'hi havia salvat una de la pipida, i aquesta també la salvarà. I ell no ha vingut encara a donar-li'n les gràcies.

WALTER

(Confús.)

Senyor jutge, ompliu-me un vas, si us plau. Beguem-ne un altre.

ADAM

Per servir-vos. Em feu feliç. Teniu.

(Serveix.)

WALTER

A la vostra salut! El jutge Adam ja us vindrà tard o d'hora.

SRA. MARTA

Ah, sí? Jo ho dubto

Si pogués oferir al meu conveí vi de Nierstein com el que ara beveu i en tenia al celler de tant en tant el meu difunt marit, sí que vindria; però jo, pobra vídua, no tinc res que el pugui atreure.

WALTER

No? Més val així.

ESCENA ONZENA

LLUM

Passeu, senyora Brígida.

WALTER

És aquesta

la dona, escrivent Llum?

LLUM

Sí, senyoria,

és la senyora Brígida.

WALTER

Molt bé,

acabem doncs amb ella aquesta causa.

Noies, traieu tot això.

(Les minyones s'enduen els vasos, etc.)

ADAM

Escolta, Eva,

si em presentes la píndola com l'has de presentar, aquest vespre us vindré a veure i ens menjarem unes carpes. La píndola li ha de passar sencera pel ganyot i, si no, que rebenti la gallina.

WALTER

(Veü la perruca.)

Quina perruca porta la senyora Brígida?

LLUM

Senyoria?

WALTER

Aquesta dona

du una perruca. De qui és?

LLUM

Hm!

WALTER

Què?

LLUM

Perdoneu...

WALTER

Puc saber-ho?

LLUM

Si voleu

preguntar-ho a la dona per conducte del senyor jutge, sabrem de qui és la perruca i altres detalls del cas, no ho dubto gens.

WALTER

Tant me fa de qui és.

Com l'ha tinguda? On l'ha trobat?

LLUM

La dona

ha trobat la perruca a l'emparrat de casa la senyora Marta Rull, posada com un niu entre el brancatge tocant a la finestra de la cambra on dorm la noia.

SRA. MARTA

A l'emparrat de casa?

WALTER

(D'amagat.)

Jutge Adam, si heu de confiar-me res,

us prego, per l'honor del tribunal,
que m'ho digueu.

A D A M

A vós?

W A L T E R

M'heu de dir res?

A D A M

Pel meu honor!
(*Pren la perruca.*)

W A L T E R

És vostra la perruca?

A D A M

Sí que és meva, senyors! És la perruca
que vaig donar fa vuit dies al mosso
per dur-la a Utrecht, al mestre Mehl.

W A L T E R

A qui?

Què dieu?

A D A M

Al Rupert.

R U P E R T

A mi?

A D A M

Bergant!

No te la vaig confiar fa vuit dies
perquè, si anaves a Utrecht, la duguessis
al perruquer per adobar-la?

R U P E R T

Vós?

Sí, me la vau...

130

A D A M

Doncs per què no la portaves,
brètol? Per què, com t'havia manat,
no la vas dur al taller?

R U P E R T

Per què? Redéu!

Llamp del cel! Sí que la vaig dur al taller.
I el mestre la va prendre.

A D A M

La vas dur?

Doncs què hi feia, penjada a l'emparrat?
Canalla, espera't! No te'n sortiràs
tan fàcilment! Aquí hi ha una conxorxa,
un complot, què sé jo? Si ho permeteu,
interrogo la dona tot seguit.

W A L T E R

La perruca, la vau...?

A D A M

Dimarts passat,
senyor, quan aquest tipus va anar a Utrecht
amb els bous del seu pare, va venir
a l'oficina i em va dir: «Voleu
que us faci algun encàrrec a ciutat?». «Fill meu», li dic, «si vols fer-me el favor,
porta'm a reomplir aquesta perruca». No li vaig dir: «guarda-la a casa teva
per disfressar-te i deixar-la penjada
a l'emparrat de la Marta».

S R A. B R Í G I D A

Senyors,

amb permís, a mi em sembla que el Rupert,
no ho devia ser pas. Perquè ahir vespre

131

jo anava al mas d'una parenta meva
que està de part, i vaig sentir la noia,
a l'hort, renyant algú amb veu sufocada
per la ràbia i la por. «Avergonyi-vos,
miserable! Què feu? Fora d'aquí,
que cridaré la mare!». Com si haguessin
vingut els espanyols. Jo crido: «Eva!»,
per damunt de la tanca, «Eva, què tens?
Què passa aquí?». I es fa un silenci: «Ei,
que no em contestes?». —«Tia, què voleu?»—
«Què tens?», pregunto, «Què voleu que tingui?»—
«És el Rupert?» —«Eh? Sí, sí, és el Rupert,
vós feu la vostra via». I jo en faig cas,
tot pensant: si m'estimes t'apunyego.

SRA. MARTA

I doncs?

RUPERT

Res més!

WALTER

Calleu! Deixeu que acabi.

SRA. BRÍGIDA

Vet aquí que quan torno dels afores
devia ser mitjanit, en passar
pels tells que hi ha vora l'hort de la Marta,
s'esmuny pel costat meu un tipus, calb,
amb un peu de cavall, que deixa
una fortor de pega, pès i sofre.
Jo reso un parenostre i, espantada,
em giro i, mentre fuig, puc veure encara
lluïr la calba pel camí dels tells
com fosforeig de fusta mig podrida.

RUPERT

Déu del cel!

SRA. MARTA

Que heu perdut l'enteniment?

RUPERT

Voleu dir que el diable...?

LLUM

Calma, calma!

SRA. BRÍGIDA

Sé el que vaig veure i olorar, a fe meva.

WALTER

(Impacient.)

No vull investigar si era el diable,
senyora; a ell no el podem acusar.
Si ens parreu d'algú altre, bé; si no,
eviteu-nos tractar amb el pecador.

LLUM

Deixeu-la que s'expliqui, senyoria.

WALTER

Gent estúpida!

SRA. BRÍGIDA

Bé, com ordeneu!

Prò el senyor escrivent Llum n'és testimoni.

WALTER

Ell? Testimoni?

LLUM

Sí, fins a cert punt.

WALTER

Ara ja em balla el cap...

LLUM

Doncs, paciència,

si us plau, no la talleu en el relat.
Que era el diable, no ho afirmaria;
però això de la calba, el peu equí
i els vapors al darrere, si no vaig
massa errat, té la seva exactitud.
Continueu!

SRA. BRÍGIDA

Avui, quan m'assabento
amb sorpresa de tot el que ha passat
a casa de la Marta Rull, i jo,
per seguir el rastre del destrossador
del càntir, que a la nit em vaig topar
vora la parra, investigo l'indret
on va saltar, trobo a la neu, senyors
unes petjades... No diríeu mai
quines petjades..., a la neu...! La dreta,
ben neta i perfilada, té la forma
d'un peu humà normal. Però a l'esquerra,
boterut, barroerament marcat,
hi ha un monstuós, massís, peu de cavall.

WALTER

Xerrameca dement i condemnable!

GUIU

Dona, això no pot ser!

SRA. BRÍGIDA

Per la meva ànima!

Primer, vora la parra on va saltar,
hi ha un rotlle gran amb la neu remoguda
com si un garrí s'hi hagués rebotat;
i des d'allí: peu d'home i de cavall,

peu d'home i de cavall, peu d'home
i de cavall, per l'hort i món enllà.

ADAM

Maleït! És que el brètol s'ha permès,
disfressat de diable...?

RUPERT

Jo?

LLUM

Calleu!

SRA. BRÍGIDA

Un caçador que va seguint el rastre
d'un teixó i pot trobar-lo no ha tingut
un triomf com el meu. «Escrivent Llum»,
vaig dir quan el vaig veure que venia
de part vostra, «podeu estalviar-vos
la sessió, el qui ha trencat el càntir
no el jutgeu, perquè no estarà pitjor
als vostres calabossos que a l'infern.
Aquí, mireu la traça que ha deixat».

WALTER

Ho heu confirmat vós mateix?

LLUM

Senyoria,

això del rastre és cert.

WALTER

Un peu equí?

LLUM

Era un peu d'home, perdoneu, però
praeter propter com una peülla.

A D A M

Senyora, a fe que el cas em sembla greu.
Hi ha molts escrits mordaços que no volen
admetre que hi ha un Déu; però el diable,
pel que jo sé, no ha estat negat encara
per cap ateu de forma categòrica.
El cas present em sembla que mereix
ser discutit a fons. Proposo, doncs,
que abans de prendre una decisió,
anem a la Haia i consultem al sínode
si tenim facultats per acceptar
que Belzebub és qui ha trencat el càntir.

W A L T E R

Una proposta així ja l'esperava
de vós. Senyor escrivent, què hi podeu dir?

L L U M

Senyoria, no us cal recórrer al sínode
per emetre un judici. Amb permís vostre,
acabeu el relat, senyora Brígida.
Aclarirem el cas, així ho espero,
per la connexió de tots els fets.

S R A. B R Í G I D A

Llavors jo dic: «senyor escrivent, seguim
aquest rastre i veurem on ha pogut
esfumarse el diable». I ell em diu:
«una bona pensada, tia Brígida;
potser no ens caldrà fer gaire marrada,
si anem a casa el senyor jutge Adam».

W A L T E R

I què en va resultar?

S R A. B R Í G I D A
Primerament

vam trobar enllà de l'hort, enmig dels tells,
el lloc on el diable em va envestir
entre vapors de sofre: una rotllana
de passos com d'un gos que es fa a un costat
quan un gat se li enfronta esbufegant.

W A L T E R

Què més?

S R A. B R Í G I D A

No gaire lluny d'allí ha deixat
un record del seu pas al peu d'un arbre,
que em fa espantar.

W A L T E R

Un record? Què voleu dir?

S R A. B R Í G I D A

Sí, no hi caieu?

A D A M

(*A part.*)

Redéu, els meus budells!

L L U M

Passem això per alt, senyora Brígida,
us ho demano, passem-ho per alt.

W A L T E R

On us va portar el rastre, vull saber!

S R A. B R Í G I D A

On? Cap a aquesta casa, pel camí
més curt, com el senyor escrivent us deia.

W A L T E R

Cap aquí?

SRA. BRÍGIDA

Sí, des del camí dels tells
passant pel prat, per l'estany de les carpes,
pel caminet que travessa el fossar
i finalment a casa el jutge Adam,
com ja us he dit.

WALTER

A casa el jutge Adam?

ADAM

A casa meva?

SRA. BRÍGIDA

A casa vostra, sí.

RUPERT

El diable viu, doncs, aquí al jutjat?

SRA. BRÍGIDA

A fe meva, no sé si viu aquí,
però aquí s'ha ficat, no dic mentida.
La pista ens du a la porta del darrera.

ADAM

Deu haver travessat tota la casa...

SRA. BRÍGIDA

Sí, travessat, també pot ser, perquè
al davant...

WALTER

Al davant, ha deixat rastre?

LLUM

No, al davant no, senyoria, cap rastre.

SRA. BRÍGIDA

Sí, que el camí també era trepitjat!

ADAM

Trepitjat, travessat. Sóc un canalla.
Sabeu què us dic? Que ha vingut a embrollar-nos
les coses de la llei. No em sorprendria
que fes pudor el registre. Si els meus comptes
es troben, com no ho dubto, desmarxats,
pel meu honor que no responc de res.

WALTER

Jo tampoc.

(*A part.*)

Era el peu dret, o l'esquerre?
Un dels dos peus...

(*En veu alta.*)

La vostra tabaquera,
senyor jutge, si us plau.

ADAM

La tabaquera?

WALTER

La tabaquera, us dic, porteu-la, aquí!

ADAM

(*A Llum.*)

Teniu, passeu-la al senyor conseller.

WALTER

Tanta molèstia? Només cal un pas!

ADAM

Ja està resolt. Doneu-la a sa mercè.

WALTER

És que tenia una cosa per dir-vos
a l'orella.

ADAM

Potser més endavant...

WALTER

Bé.

(Després que Llum s'ha assegut.)

Digueu-me, senyors, hi ha algú aquí al poble que tingui els peus contrafets?

LLUM

Hm! És cert

que aquí a Huisum hi ha algú...

WALTER

Ah, sí? Qui és?

LLUM

Si voleu preguntar-ho al senyor jutge...

WALTER

Al senyor jutge Adam?

ADAM

Jo no en sé res.

Sóc al jutjat de Huisum fa deu anys i tot hi ha pujat recte, que jo sàpiga.

WALTER

(A Llum.)

Doncs a qui us referiu?

SRA. MARTA

Que ensenyi els peus!

Per què els ha d'amagar sota la taula, com si fos ell el qui ha deixat el rastre?

WALTER

Qui? El senyor jutge Adam?

ADAM

El rastre, jo?

140

Sóc el diable? És un peu de cavall, això?

(Ensenya el peu esquerre.)

WALTER

És un peu normal, pel meu honor.
(D'amagat.)

Poseu fi a la sessió ara mateix.

ADAM

Si el diable tingués un peu així, podria anar pels balls.

SRA. MARTA

Jo també ho dic.

Com pot tenir el senyor jutge...?

ADAM

És clar! Jo...

WALTER

Us he dit que acabéssiu tot seguit.

SRA. BRÍGIDA

L'únic escrúpol, senyors, jo diria que em ve d'aquest solemne abillament.

ADAM

Quin solemne...?

SRA. BRÍGIDA

Vull dir aquesta perruca!

On s'és vist un dimoni emperrucat?

Un parament així, vessant de greix, com el que du un canonge en el capítol!

ADAM

Poca cosa sabem aquí a la terra sobre les modes de l'infern, senyora!

141

Diuen que, normalment, du els cabells propis;
però a la terra, n'estic convençut,
s'endossa la perruca per mesclar-se
entre la gent d'autoritat.

WALTER

Infame!

Mereixeu ser expulsat de l'audiència
amb ignomínia i davant de tothom.
Només l'honor del tribunal us guarda.
Tanqueu la sessió.

ADAM

Vull esperar...

WALTER

Vós no heu d'esperar res. Deixeu el cas.

ADAM

Creieu que ahir vaig perdre la perruca
a l'emparrat, jo, el jutge...?

WALTER

Déu me'n guard!

La vostra va ser presa de les flames,
com Sodoma i Gomorra!

LLUM

O bé, amb perdó,

senyoria, la gata hi va parir.

ADAM

Senyors, les aparences em condemnen,
prò no us precipiteu, us ho suplico.

Es tracta de la meva dignitat.

Si la fadrina calla, no comprenc
quin dret teniu per acusar-me. A Huisum
ocupo el setial de jutge, i poso

ara damunt la taula la perruca;
i si algú afirma que em pertany, el cito
davant el tribunal suprem d'Utrecht.

LLUM

Hm... La perruca us escau com si hagués
crescut directament al vostre crani.
(*La hi posa.*)

ADAM

Calúmnia!

LLUM

No?

ADAM

Com a abric, em vindria
encara massa gran a les espatlles.
Doncs al cap, no diguem!
(*Es mira al mirall.*)

RUPERT

Dimoni d'home!

WALTER

Vós, a callar!

SRA. MARTA

Jutge reconsagrat!

WALTER

Què? Ho voleu acabar, o ho acabo jo?

ADAM

Què ordeneu?

RUPERT

(*A Eva.*)

Parla, Eva, va ser ell?

WALTER
Com gosa aquest llengut!

GUIU
Et dic que callis!

ADAM
Espera't, bèstia! Ja t'ensexamparé!

RUPERT
Què dius, peu de cavall?

WALTER
Ei, agutzil!

GUIU
Vols callar, tu!

RUPERT
Avui sí que seràs meu!
Avui no m'ompliràs els ulls de sorra!

WALTER
Sereu prou hàbil, senyor jutge, per...?

ADAM
Sí, senyoria, si m'ho permeteu,
dictaré ara la sentència.

WALTER
Feu-ho,
molt bé, dicteu-la.

ADAM
El cas és aclarit.
I el brètol del Rupert és el culpable.

WALTER
També molt bé. Endavant.

ADAM
Que li engrillonin
el coll i, per la falta de respecte
comesa amb el seu jutge, vull que el tanquin
a la presó, entre reixes, per un temps
que ja decidiré més endavant.

EVA
El Rupert?

RUPERT
Jo? A la presó?

EVA
I al grillet?

WALTER
Estalvieu-vos el neguit, fills meus.
Ja heu acabat?

ADAM
Sí, i el càntir, a fe meva,
tant me fa que el restitueixi o no.

WALTER
Molt bé. Es tanca la vista, i el Rupert
apel·larà a l'alt tribunal d'Utrecht.

RUPERT
Que jo...?

WALTER
Diable, sí! I fins aleshores...

EVA
Fins aleshores, què?

RUPERT
Anar a la presó?

EVA
I engrillonar-lo? Vós també sou jutge?
Va ser el desvergonyat que seu allí...

WALTER
Diable, calla, em sents? Fins aleshores
no li podran tocar ni un pèl.

EVA
Rupert,
amunt! El jutge Adam va trencar el càntir!

RUPERT
Ei, espera!

SRA. MARTA
Ell?

SRA. BRÍGIDA
Aquell?

EVA
Sí, amunt, Rupert!
Ahir ell estava amb la teva promesa!
Au, llança-t'hi al damunt! Pega-li, si vols!

WALTER
(*S'alça.*)
Prou!, qui causi desordres...

EVA
Tant se val!
T'has guanyat ja el grilló! Vés-hi, Rupert!
Vés i arrenca'l a cops del tribunal!

ADAM
Perdoneu-me, senyors.
(*Arrenca a córrer.*)

EVA
Aquí!

RUPERT
Agafeu-lo!

De pressa!

EVA
ADAM
Què?

RUPERT
El maleït diable coix!

EVA
El tens?

RUPERT
Només la toga, llamp de Déu!

WALTER
Fora tothom! Ei, agutzil, veniu!

RUPERT
(*Dóna cops a la toga.*)
Ras! Té, una pinya! Ris-ras! Té, i una altra!
I encara una altra! A falta de l'esquena!

WALTER
Home desaforat! Poseu-hi ordre!
Si no us calmeu, faré executar amb vos
encara la condemna del grilló.

GUIU
No siguis cap calent! Posa't tranquil!

ESCENA DOTZENA

Els mateixos, menys Adam. Avancen tots a primer terme de l'escena.

RUPERT

T'he ofès d'una manera vergonyosa,
oi, Eva? Llamp del cel! I ahir també!
Petita, tresor meu, la meva núvia!
M'ho podràs perdonar mai, mentre visquis?

EVA

(Es llança als peus del conseller.)
Si no ens ajudeu ara, estem perduts,
senyor!

WALTER

Per què?

RUPERT

Déu meu, què passa?

EVA

Deslliureu el Rupert de ser enrolat!
Aquesta lleva —així m'ho va dir el jutge
Adam com un secret— se'n va a les Índies
Orientals, i d'allí, ja ho sabeu,
en torna un sol home de cada tres!

WALTER

Què?

A les Índies Orientals! Que ets boja?

EVA

A Bantam, senyoria, no ho negueu!
Aquí teniu la carta amb les consignes

secretos que el govern ha publicat
no fa gaire, tocant a la milícia:
ja veieu que n'estic ben informada.

WALTER

(Pren la carta i la llegeix.)

Oh, quin engany tan pèrfid i inaudit!
La carta és falsa!

EVA

Falsa?

WALTER

Sí, tan cert
com que sóc viu! Digueu, escrivent Llum,
aquesta és l'ordre que heu rebut d'Utrecht?

LLUM

Això, l'ordre? El bandarra! Un paperot
que ell ha escrit amb les seves pròpies mans!
Les tropes que han cridat són destinades
a la defensa del país: ningú
no ha pensat d'enviar-les a les Índies.

EVA

Segur que no, senyors?

WALTER

Pel meu honor!
I en prova del que dic: jo afranquiria
el Rupert, si fos cert això que dius.

EVA

(S'alça.)

Oh, cel! Com m'ha mentit aquest malvat!
Perquè amb aquest desassossec terrible
em turmentava el cor, i en plena nit,
un dia va venir a fer-me acceptar
un atestat per al Rupert, dient-me

que era un certificat de malaltia
fals que el podia eximir de l'exèrcit,
així ho va assegurar i es va esmunyir,
per redactar-lo, dins la meua cambra,
tot exigint-me coses tan indignes
que cap minyona no pot expressar-les.

SRA. BRÍGIDA

El deshonrat i vil estafador!

RUPERT

Deixa el peu de cavall, dolça estimada!
Que si un cavall t'hagués trencat el càntir
jo n'estaria tan gelós com ara.
(*Es besen.*)

GUIU

Dic el mateix! Beseu-vos, feu les paus
i estimeu-vos que, si voleu, per pasqua
serà la boda.

LLUM

(*A la finestra.*)

Ei, mireu com el jutge
Adam, enmig dels solcs, com si fugís
de la roda o la forca, va trotant
pels sembrats.

WALTER

Què? És el jutge Adam?

LLUM

Ho és!

DIVERSOS

Arriba al camí! Mireu, mireu
com li branda a l'esquena la perruca!

WALTER

Correu, senyor escrivent, feu-lo tornar!
Que per evitar un mal, no ho empitjori!
Evidentment, el suspenc del seu càrrec
i us encomano, fins a nova ordre,
que us ocupeu del poble, prò si trobo
bé les caixes, com espero, no vull
obligar-lo a deixar el seu lloc. Correu!
Feu-me el favor d'anar-li a dir que torni.
(*Llum se'n va.*)

ESCENA FINAL

Els mateixos, menys Llum.

SRA. MARTA

Digueu-me senyoria, on trobaré
el palau del govern a Utrecht?

WALTER

Per què,

senyora Marta?

SRA. MARTA

(*Picada.*)

Hm! Per què? No ho sé pas!
No m'han de fer justícia pel càntir?

WALTER

És clar! Perdó! A la plaça del Mercat,
hi ha sessió els dimarts i els divendres.

SRA. MARTA

Doncs m'hi arribo la setmana entrant.
(*Se'n van tots.*)

TAULA

PRESENTACIÓ

L'alegria i el dolor d'un càntir que es trenca	7
--	---

PRÒLEG

Fragments del diari de direcció	11
Kleist i el seu temps	19

EL CÀNTIR TRENÇAT

Fitxa d'estrena	27
Nota del traductor	29
Escena primera	31
Escena segona	41
Escena tercera	50
Escena quarta	51
Escena cinquena	56
Escena sisena	59
Escena setena	63
Escena vuitena	96
Escena novena	96
Escena desena	113
Escena onzena	128
Escena dotzena	148
Escena final	151

